

NƏRİMAN NƏRİMANOV

APXMB

ŞAMDAN BƏJ

894.3-2
N-60

1929

Время вақтинда титарин

1929

НƏRIMAN NƏRIMANOV

894.362-2

HSS

519

100

AZƏRBAYCAN
KİTAP NƏŞRİYYATI
QURUCUSU
KƏNƏSİZ
1144
14588

SAMDAN BƏL

KOMEDJA

16.553

8207 108

APR 1929

03233

AZƏRNƏŞR
BAQB—1929

APR 1929

AZƏRNƏŞR mətbəəsində basıldı.
Baq, Balşoj Marksoj və Krasno
Presnensqi quçələrin tininda № 16|36.
Baş Mətbəat Mudirliqi 3126
Sifaris 503. Səhifə 300.

Əfradi-əhli-məclis.

- 1 **Jysif**— Mədəniyyətli kyllük edən, cəvan oqlan Jevropa libasında.
- 2 **Kyly**— Jysifin neqəri.
- 3 **Xədicə**— Jysifin nişanlysy, 19 yaşında
- 4 **Нась İbrahim**— Xədicənin atası, 40 yaşında
- 5 **Nioqar**— onyn ovrəti, 50 yaşında.
- 6 **Mazly**— onyn kyllükçysy, 20 yaşında.
- 7 **Nijaz vəj**— Xədicənin dəjyсы, 40 yaşında, çərqəs libasında.
- 8 **Şamdan vəj**— Jysifin dosty, 30 yaşında, çərqəs libasında
ввдъ jogyn.
- 9 **Syltan**—
- 10 **Myrad**—
- 11 **Rəsyl**— } Jysifin dostlarь, cəvan oqlanlar, 30 yaşında, qi-
mi Jevropa libasında və qimi çərqəs libasında
- 12 **Riza vəj**—
- 13 **Hejdər vəj**— } Şəhərin mutəşəxxis vəjlərindən, 40 yaşında
- 14 **Nəcəf vəj**— } çərqəs libasında.
- 15 **Cə'fər**— Нась İbrahimьnin neqəri.
- 16 **Pərzad Karь**— Koca ovrət, 50 yaşında.

✧ ƏVVƏLİNCİ MƏCLİS =

Jysif otacağında əjləşib, qağız oxuyur; ev səhər evi; bir neçə qursu və bir quncda miz ustunda qitablar və qağızlar.

Əvvəlinci qəliş.

Jysif—Аçытм қағызь, қөрүт мәнім әзиз нү-
гү-чәшмин Шамдан вәј нә јзъвдүр (*oxuyur*)
„Rəfik-i-mehrivanım, Jysif!

Xejli vaktədyr, səninlə ajrılıb didarə-
na həsrət kalmışam, amma indi ymyd
edirəm qi, səninlə qəruşəm. Ah! Nə xoş-
vaxt olardım, by javək vaktəda səninlə
bir otakda otuyub, qeçən qunlərdən səh-
vət edejdim. Mə'lym ola qi, by ajrın axb-
rına dəq səninlə qəruşəcəqəm. Salamat
kal Ş a m d a n". (*Qağız mizin ustuna ko-
jyr, sonra uzunu xalka dytyv*) Heç byn
dan jaxşb şeј olarmb qi, kəlbədən istədi-
qim dostdan məqtyv alasan. Həkiqət
by jaxşb şeјdir. Jaxşb joldaş dar qundə
lazım olar, on ildur qi; Şamdanla qə-
ruşməmişəm. İndi qərəq qi, syrəti də

təgjiir tarəvədyr. (*Qagəzə qəturus qəna oxuyyr*) vunyyn jazmagəna qəgə qəgəq vy qunlərdə vyraja qəlsin. (*Dyryv karəja tərəf qədir və Kylyny çagəryr*) Kyly!

2-nci qəliş.

(Kyly və Jysif)

Kyly— Nə vyjyryrsynyz?

Jysif— By saat o jan otagə (*əlilə qəstərir*) təmiz edərsən, və hazərlərsən, çunqu vy qunlərdə vizə konax qələcəqdir.

Kyly— Otax təmizdir, ancax həç şejimiz joxdyr qi, kojax.

Jysif— Necə şej? Bir taxt kojarsən və jorgan dəşəq hazər edərsən.

Kyly— Ağa! Artəx jorgan dəşəqimiz joxdyr. (*Jysif fiqrə qədir*).

Jysif— Jaxşə, sən qet, mən bir az fiqir edim. (*Kyly dəşkarə çəxər. Jysif bir az fiqir dən sonra*). Həkiqət Şamdan çox pis vaktə qəliir: heç şej hazər dejil. Nə jorgan var, nə dəşəq nə də valəş və nə də pyl vardyr qi, vyləryñ haməşənyə alam... Ah! (*fiqrə qədir*). Haməşəndən jaxşə öz jorgan-dəşəqimi ona verim, mən necə olsa, dolanaram. (*Bir az fiqirdən sanra Kylyny çagəryr*) Kyly! Aj kyly!

3-cu qəliş

(*Kyly daxyl olyr*)

(Jysif və Kyly)

Kyly— Bəli.

Jysif— Qet, mənim jorgan dəşəqimi jan otagə apar!

Kyly— Ağa, pəs sən?

Jysif— Mən jola qədərəm; mənim uçun bir jaz jorganə koj... Xulasə, elə olsyn qi, Şamdan dostymyn janənda xəcalət çəqmijim. Daha sən öz işinə məşgyl ol; mən qədərəm, hər qəs məni syal etsə deqilən, vy saat qələ. (*Jysif qəjiniv dəşarə çəxər*)

Kyly— (*Təq, evi səlikəyə salər və öz özu ilə danəşər*). Mənim agaməñ işlərinə təəccüb kalmalədyr. By vaktə dəq kylləg edidir, amma bir şeji joxdyr; öz qələrin evinə qədirsən bir quncdə divan, bir janda styllar, və stoillar divarlarda xaləlar və səqillər, dert dəst jorgan dəşəq—xulasə, adam istəmir qi, evdən dəşarə çəxəşən. Mən hətta bir neçə adam bilirəm qi, mənim agamdan az məvəcib alərlər; vunyynla belə padşah qivi dolanacaklary vardyr, amma vizim... çəgəq jəməqə kavəməz da joxdyr. Ev şejləri lazəm oldykca, konşylardan qətir məqdən, dogrysy vizar olmyşam. Axər-

da elə olar qi, konşylar da verməzlər, onda qərəq nə edəcəjiq. Neçə qərə de-mişəm qi, joldaşlara az xarc et, adam qərəq son qununun dərdinə kala; hər dejəndə sə-zü vü olyvdyr qi, „Joldaşlık yaxşy şe-jdur, insan qərəqdir bir-birilə dostlyg et-sin, pyly jəgəv eləndə özüm ilə apar-majacagam qi“. Dogrydyr, amma insan qərəq hər şeji jolynda eləsin. By Dunjaja ymyd bağlamag olmaz, insan by dunjada pylilə istəjirlər, vəli—hələ ca-həldyr, pis qunlər qərmujvudur, dolana-cax çox asan qərunur, amma, xejir, in-sanın vəşənda juz min jazylar var, juz min xatalar. Qim bilir qələcəqdə nə ola-caxdyr...Ondan savajy Jysif agyllə cahyl-lardan biridir. Nə uçun qərəq fiqir elə-məsin qi, by qun savah toj edəcəq, qə-rəq tojy nə ilə edəcəq. Pyly vardyrmy. Xu-lasə nə dejim. By zamananın cahyllar-ny işlərini anlamax çətindir. Vallah öz-qəsi olsa idi, mən bir qun də vırada dajanmazdym; amma nə fajda qi, Jysifi çox istijirəm. Mənimlə nihajətdə mehri-vañ dolanyr. Məndən olsa, əmrumun axyrna dəq ona kylllyg edərəm, əzvə

qi, onyn xasijjəti və mehrivañçylyğ mə-ni özünə kyl edibdur. Belə adamın bir parça çərəqi mənim uçun gejrilərinəndə çox-çox yaxşydyr. Ony da yaxşy biligrəm qi, o da məni çox istijir. (*Qitablar du-zəldir; dəşarədan səs qəlidir*) Qərəq qi də-lən ody.

Jysif— (*Otağa daxyl olyv, başlayır hirsli qəz-məqə*) Ah!.. (*Kyly ona vaxyr*).

Kyly— Allaha şuqur, aga, nə olyvdyr qi, hirsələnibсэн?

Jysif— Heç...bir az...pyl lazym idi...təpə vil-mədim.

Kyly— Nə kədər lazymdyr?

Jvsif— Beş-altı manat.

Kyly— Onyn fiqrini etmə, mənə verdiqin mə-vacibdən kalır (*Əlini cibinə salıv pyly çə-xardır*) Byjyr!

Jysif— (*Vəşəny aşaga salıv pyly alır*) Kyly, sən heç dəgəymə, ancak by ajy dəz, on-dan sonra mənim əlimə bir jerdən pyl qələcəqdir. Onda sən nə desən, ona əməl edərəm. İndi sən qet, işinə məşgyl ol! (*Kyly dəşarə çəxır*).

Jysif— (*Təq*) Jaxşy qi, Kyly mənə qəməqliq etdi, joxsa qi, Şamdan dostumyn janın-da xəcalət çəqəcəqidim. (*Dyryv qəzinir*)

4-cu qəliş.

(*Syltan, Myrad, Rəsyl içəri daxil olurlar*)

Hamısa — Salaməlejqu.

Jysif — (*Karşylarına qədib*) Əj ələjquməssalam, kardaşlar əjləşiniz (*əlilə styl qəstərir, hər biri bir styl qəturub əjləşirlər*).

Syltan — Bu qun bazardan qəçərqən Kyly rast qəlib, sənin ahvalənlə syal etdim, Kyly dedi qi, qyja konax qəzlujursunuz, dogrydyrmy?

Jysif — Bəli, dogrydyr.

Myrad — Hər qah sizin evinizdə darlbg etsə, olmazmь qi, vizə duşə.

Rəsyl — Dogry dejir, Myrad qilə duşsun: alaha şuqur otaxlarğ boldyr.

Syltan — Myrad qil vəlqə bir az yzag ola, onda kojyn, vizə duşsun.

Jysif — Heç zəhmət çəqməjin, hamənləzdan artəx dərəcədə razəjam, ancag ыrax olsa, əlbətdə lajbk dejil, belə nizamsəz evdə saxlamaq. İş vyradadyr qi, qələn konax sizin qibi javətk dostlarəmdandy; uç-dört il bir jerdə olmuşyx: o mənə tanbjr, mən ony; bir-birimizdən qizlin işimiz olmaz, mənəim vy nizamsəz evim ona çox xoş qələg, əzu jaxşə oganlarənlə biridur, inşallah qələg, qərərsiniz.

Syltan — Qərunur qi, jaxşə oglandyr, çunqu o məclis olmyjvədyr qi, ony jada salməjasənləz,

Myrad — (*Eva nəzar jetirir*) Təəssub edirəm, vy neçə ildə vyrada necə dolanərsənləz. (*Jysifə tərəf*) O pyl qi, vyrada sizdən çəxə, o kijmətə jaxşə otaxlar dytmax olar.

Rəsyl — Əj! Əj! Jysifin vyrada olmağənlənlə səvəbi çoxdyr.

Jysif — Jaxşə dediniz.

Syltan — Bəli şair dejir: „Məhəbbət bir vələ sejdur, qiriftar olmajan bilməz“

Myrad — A, indi anladəm.

Jysif — Həlikət ony Syltan dogry dejir.

Syltan — Tez olyn, qərəq tojnyzy edəq, bir az qef çəqəq.

Rəsyl və Myrad — Jaxşə dedin, vallah.

Jysif — Mən razəjam qunu vy qun olsyn, amma nə fajda qi, atasə dejir, bir az səvr etməq lazəmdyr.

Myrad — Xoşvaxtləx vyradadyr qi, kəz da Jysifi istijir.

Sylltan — Nə-inqi istəjir və hətta dəli divanədir (*Jysifə nəzar jetirir*).

Jysif — Çox da elə jox. Ancak sizi əzuməjavətk dostlardan bilib dejirəm qi, kəz həlikət istijir və bir neçə dəfə əzu ilə səhbət etmişiq. Ağıllə-qamallə, həlikət insənlə valeh edir.

Rəsyl— Вунун ағы-қамалынын қок олмағы-
на сәвәв пәдир?

Syltan— Әлвәттә охумак.

Myrad— Тәрвијә

Jysif— Dogry dediniz, tərviјә də ғәrtindәndir.
(*Myrada vaxır*).

Syltan— Xejir, ғәxs ola vilәr qi, қок elm oxy-
myş olsyn və tәрviјәsi az olsyn...

Myrad və Rəsyl— Hakdbr.

5-ci қәлиш.

(*Карь ағыльв Ҷамдан јол палтарьнда
іҗәри дахьл олу*)

Jysif— (*Ajaga dyryr*) A! Sән qәlibсән, mәnim
әzizim! (*Bir-birini әpurlar*) Sәni viz қок-
dan qәzljuruq.

Şamdan— Bir az qec oldy: çunqu kыjaz Caf-
çavadze Şirvana qәlib vizә duşmuşdu...

Jysif (*Konaxlarь qәstәrir*) By joldaşlarьmla
da aşьna olsan (*Şamdany qәstәris*) by
hәnyz konaxdbr qi, mән qәzljurdum.

Hamьь — (*Dyryv әl verirlәr*) Cox әсәv. Cox qә-
zәl! (*Hәр qәs өз jerindә әjläşir*).

Syltan— Bәli, қок jaxşь oldy qi, vizim şәhә-
gә vyjrdynyz. (*Şamdana tәrәf*): Inşaal-
lah by şәhәrin bir neçә gәribә şeјlәrini
qәrub qәlmәqinizdән narazь kalmazь-
nьz.

Şamdan— Hәkikәt, şәhәrin varәsindә қок oxy-
jyv və қок ешитmişәm, amma oxymak
vә ешитmәq ilә insan rahatlanmaz; qә-
rәqdir qәz ilә hәр şeјi qәrub hiss et-
mәq. Byna qәrәdir qi, neçә illәr idi,
vyraja qәlmәq arzьsьnda idim vә axьr-
da iş belә oldy qi, sizin vә mәnim rәfi-
kim Jysif (*әlilә qәstәrir*) joldaşьx şәr-
tini jerinә qәtirib, vyrada kyllьx tarьv
vә өз kyllьgьmy vyraхьv vyraja qәldim,
vә Jysifin mәqtyvlarьnda hәmişә siz
cәnәvlarьn xahişini qi, mән vyraja qә-
lim, oxyjrdym; xulasә xyda әmur ver-
sә, sizә kyllьk etmәqә vәndә vorclьjam.

Hamьь— Biz hәmişә sizin kyllьgьnyzda ha-
zьr varьk.

Myrad— Hәр çәnd sizi qәrmәmişdiqsә dә,
amma Jysif sizdән o kәdәр danьььvdyr
qi, hәkikәt yzaxdan-yzaga mәhәvvәt vәg-
lamьşdьx.

Rəsyl— Hәkikәt elәdir.

Şamdan— (*Baş әjir*) Қок mәmnynam.

Jysif— Bagьşьjьn: siz sәhvәtә mәşgьl оlyn,
mән dә bir neçә şeј lazьmdьr, hazьr
edim (*deјiv dьşarь çьхьr*).

Syltan— Siz өз işinizdә оlyn, vizdә dә o kә-
dәр kuvvә olar qi, konagьmьzь kojmarьx
gәmqin оlsyn (*hamь qulurlar*).

Şamdan— (*Baş əjir*) Çox gazıyam. Gəzətlərdə jazılan əhvərə qərə mə'lym olır qi, by şəhərin müsəlmanlar əlyşverışdə çox tərəkki ediblər və ona qərə də dejirlər qıya byrada olan dəvlət zakafkazjanın heç jerində joxdyr.

Myrad— Bəli, elədir, fəkət nə xejri!

Şamdan— Necə qi?

Syltan— Myrad cəmiyyəti-xejriyyəni nəzərdə dytyv by sözu dejir.

Rəsyl— Aşqar deməli, pyllar çoxdyr; amma millətə xejirləri az.

Şamdan— Bəli, indi anladım. Hənyz vyjyrdygunyz sözləri mən neçə dəfələrlə „Tərciman“ gəzətində oxuyuşam və mən də by varədə öz jerimizdə neçə dəfələrlə camaata demişəm və bir neçəsi də səzumu eşidib Şirvanda dördəcə məqtəblər açdırtmışam, (*Jysif içəri daxyl olub Kuly ilə stol hazır edirlər*) və lazımdyr qi, siz də byrada by varədə bir iş qərəsiniz.

Jysif— (*Əjləşir*) Bəli insan ancak devlət ilə vaxt kazana bilməz; xoşvaxt olmaq üçün mədəniyyət də lazımdyr; o da qi, bizim müsəlmanda joxdyr.

Myrad— Şamdan vəj, ejb olmasın, vaxtşlyjın, bir şey syal edəcəyəm: evlisiniz, ja jox.

Şamdan— Xejr və heç fiqrimdə joxdyr evlənməq....

Syltan— Səvəb?

Rəsyl— Qərunur istijirsiniz əmurunuz azadlix ilə qəçsin.

Şamdan— Xejr, ondan savajb, mən dogrysy, alsam, oxymuş kbz alacagam; o da qi, hələ bizim müsəlman arasında çox az tarıylar; hər qah həkikət by səvəb olmaşejdi, mən indi çoxdan evlənmışdim, çunqu çox kbzlar mənim səvəvimə vədvaht olublar.

Myrad— ~~necə qi.~~

Şamdan— Dogrysyny dəməq, bilmirəm: mən də nə qəruvlər qi, (*əbgənb byryr*) qəran qibi mənə aşy olırlar, mən də almax istəməib, qərursən əzlərini biçərələr hələq edirlər.

Hamşb— Bəli, mumqundur.

Jysif— (*Stol hazır olub, kəhvə ortalyga qəlır*) Zəhmət çəqib vyjygasınyz kəhvə için! (*Ham dyryv mizin ətrafında əjləşirlər*).

Myrad— Bəli, oxymuş ovrat çox jaxşydyr, amma həkikət məhəbbətsiz də evlənməq bir şey dejil.

Şamdan— Bizlərdə iqi tərəfdən məhəbbət çətin tarıylar; çunqu bizim adətdə ovrat qışijə qərunməq joxdyr (*kəhvə için kyrtarlar*).

Jysif— (*İqinci dəfə kəhvə təqlif edir.*
(*Qəlir*) Ah, ah! (*həmb Jysifə dikkət ilə vaxırlar*).

Myrad— Bu vərədə özünü xoşvəxt hesab edə bilər.

Şamdan— Necə qi.

Syltan— (*Şamdan tərəfə*) Siz vıjırdıgınyz şərtlər həmbəş Jysifdə vardır.

Rəsyl— Bəli, həmi oxımyş, həmi məhəbbət.

Şamdan— Jysif! Həkiyəət necə qi, eşitmişəm və indi də qi, rəfiklərin deşirlər, sənə insanın vaxıllıq dytar.

Myrad— Xydvəndi aləm elə eləsin qi, vı iş tezliq ilə vəşə qəlsin

Həmb— İnşaaləh. İnşaaləh!

Jysif— Təşəqqur edirəm! (*Kəhvə təqlif edir*)
Vyjırynyz!

Həmb— Xejr, daha zəhmət çəqməjin (*Kyly istəqanlarə jəşdərbər*).

Syltan— (*Joldaşlarəna tərəf*) Daha vız qədəq, Şamdan vəj də joldan qəlöv, jorgyndır vır az jatəv dincini alsın.

Həmb— (*Myrad, Syltan, Rəsyl dyryv, əl veriv çəxtəg istijirlər*).

Şamdan— Siz mənədən arxajın olyn, mən çoxda jatmax sevmirəm, vı qun dert qundır, mən jyxysyzam, çundu qələn qundən vır az mukəddəm bizim şəhərə Tiflisdən qırucu kınjazlarə qi, mənim ilə

— 17 —
M. D. А. У. В. С. Д. Е. Ж. З. И. К. Л. М. Н. О. П. Р. С. Т. У. Ф. Х. Ц. Ч. Ш. Щ. Ъ. Ы. Ь. Э. Ю. Я.

əvvəldən dostlygımyz qıvar, qəlmışılər, olar ilə dert qun-dert qecə qıvar qəlmışıq...

Həmb— Bəli, bəli, vədənin salamatlyğındandır. (*Baş əjiv, dəşarə çəxırlar*). Salamat kalın.

Şamdan və Jysif— Xoş qəldiniz.

Jysif— Əzizim, qet otaga, vır az dincini al!

Şamdan— Çox qəzəl (*dəjiv qedir*).

Jysif— (*Təq*) Həkiyəət çox xoşvaxtlyxdır qi, urəqin istijən dosty konax saklyjəv, vəşardəyn hərməti ona elijəsən. Hər çənd mənə o kədəq kuvvə joxdyr qi, Şamdana lajəkənca hərmət edim, amma eji vı joxdyr Şamdan elə joldaş deşil qi, mənə çox da dikkət dyta əzu bilir qi; mən vır dərvış adamam...

16559

6-сб Qəliş
(Kyly və Jysif)

Kyly— Aqa! Pərzad karə qəlöv səni qərməq-istijir.

Jysif— De, qəlsin (*Kyly dəşarə çəxıv və Pərzad içəri daxyl olyr*).

7-ci Qəliş.

(Jysif və Pərzad)

Pərzad— Salamələjqum, Jysif vəj!

Jysif— Xoş qəlövşən Pərzad nənə, əjləş!
(*Styl qəstarir*).

Pərzad— Zəhmət çəqmə, mənim dədəm-bəvəm styl üstə əjləşmijiblər, mən jer də otyracagam (*Jerdə əjləşir*).

Jysif— (*Qula-qula*). Hə... hə... jaxşy, jaxşy! Əjləş, qərəq, nə var nə jox, təzə xəvər-dən-zaddan.

Pərzad— Təzə xəvər-zad joxdyr. Ancax joldan qədirdim. Jadyta duşdu qi, səndən soruşym, qərum axy işi nə jerdə kojdyn.

Jysif— Necə iş.

Pərzad— Necə qi, necə iş? Tojy dejirəm də..

Jysif— Toj hələ kalıbdır: kəzən atas-y anas-y by qun-savaha kojyrlar, qərəq nə təhər olacaxdır.

Pərzad— Pəh-pəh-pəh. Əlmə eşşəqim, əlmə! Jaz açylar, jonca bitər. (*Əlini ojnadyr*) səndən qəgurəm toj elijən olmyjacax.

Jysif— Necə olmyjacaxdır qi, qecə-qunduz tojyn fiqrni çəqirəm; amma nə edim qi, dejirlər hələ səvr et!

Pərzad— Olar hamysy səzdu, belə bilirim kəzə daha sənə verməq istəməjirlər, ondan etru qi, kəzə çox devlətlilər istəjirlər.

Jysif— Olar boş işdir, by ara səzudur və belə səzlərə inanma!

Pərzad— Əjənə sənə verseydilər, mən də bir parça çərəq jijəsi olardym; heç olmasa,

tojda bir az pyl jəgardym qərəsən han-sy ɣrax adama verəcəqlər, xejri də öz-qələ qərəcəq.. (*Fiqrə qedir*). Mən bilirmən a Jysif vəj, ona arxajən olybsan qi, kəzə sənə sevir; amma sənə öz canın uçun inanma! kəzə da joldan çəxardylar.

Jysif— Qim çəxardacax.

Pərzad— Mənim qivi qurə qirən karə az-dym? Vallah elə cadə-pitilər kajyrlar qi, kəzə jatdəy jerdə qecə vaktə qətirərlər....

Jysif— (*Qula-qula*). Ha... ha... ha... ha!... Nə edəq. Koj etsinlər. Sən qi, allaha şuqur sagsan; sən də mənə tərəf cadə edərsən qi, mənə işim avand olsyn.

Pərzad— Ah. Qeçəl dərman bilsə, öz vəşyənə surtər: mən hər qah dərman bilseydim, əzumə elərdim qi, belə tez kocalmajam.

Jysif— Pərzad nənə. Kocalyx məqər pis şey-dirmi?

Pərzad— Ah, allah qəssin belə şeyi. Kocalyx-dan jaman şey joxdy, aj balam. Səzunu nə qəlin kylaq asyr, nə ogyt, nə nəvə; bir parça çərəq hərdən bir versələr, verirlər; verməsələr, qərəq agzə məhurlu otyrasan. Elə qi, bir az dejindin, dejirlər: „Koca qərəq, dinmə, səsini, qəs!“ Bylar hamysy da ogyldan qeçər. Mənə oğ-

lymy qerursənmi: arvadyna bir söz deyə
bilməz, ancax acıya dytanda ağzyna qə-
lənə mənə deyə. (*Bərqdən*) Belə oglyn
vaşyna at torvası qeçirim.

Jysif — Pərzad nənə! Qəruqur, oglyn ovratını
çog istəjir.

Pərzad — Çox istijir dedin kojdyn, bir qun ol-
maz qı, əli boş qəlsin: bir qun tyman-
lyg alar, bir qun qəjnəqliq alar, bir qun
nə bilim vaşyna jaylyg alar. Mən jazyx
kalıram vaxa-vaxa, uç ildir birçə don
alv, indi də qəlinim ağzın açanda de-
jir qı: „Anam, dony belə təz xarav ejlə-
məq olmaz qı? Ərim jazyx dejilmi?“ (*Ag-
lbyr*). Nə bilim vallah, savavların bir
pərvərdiqar versin. Xoş sənin ananın ha-
lyna qı, allahın rəhmətinə qədibdir; qə-
lin uzu qərmujubdur.

Jysif — Pərzad nənə, sən elə bilirsən, hamı
ogyllar səninqi qivi olur.

Pərzad — Elə demə. Arvat alandan sonra sə-
nə deyəm. Sənin canın uçun Jysif vəj,
arvat xajlagə elə şejtən olurlar qı, qışını
bir əpuş ilə aldadırlar.

Jysif — (*Tərafə*) Əzu də şejtən oldy. (*Pərzada*)
Aj Pərzad nənə, sən əzun sən allah, qəlin
olanda kajnananla necə dolanvısan.

Pərzad — Mənim işim əzqə, ondan ətru qı,
mənim kajnanamın ağzı çox java idi.

Harda otyrardı, dejirdi qı: „Mənim qə-
linim jox olsyn“ ondan ətru qı, atası
evinə çəraq-zad qəndərəndə həmişə əri-
mə dejirdim, o da onyn uzunu danlar-
dı. Dogrydyr, elə vakt da olub qı, iqi-
uç qun ony ac kojmuşam...

Jysif — (*Tərafə*) Ha... ha... ha... Nə təqərsən aşı-
na, o da qələ kəşyənə. (*Dəşkarədan ov-
rat səsi qəlir, Pərzadın çagıbr*).

Pərzadın qəlini — Aj əmdosty...y...

Pərzad — (*Tez ajaga dyryr*) Qərdun, hələ voj-
ny kəylməş qəlinimin səsidə, tymanın
çəqə-çəqə qəliv məni tarv. (*qedir*), sa-
lamat kal, Jysif vəj.

Jysif vəj — (*Dalınca qədə-qədə*) Xoş qəldin,

Pərdə

IQIMCI MƏCLIS

(Нась Івгаһытмьн еви: devlätli Jevropa kajdasında,
Xədicə təq.)

1-ci qəliş

Xədicə— Pərvərdiqara. Nə vaktə dəq mən kanly jaşlar tərəcəqətm? (*Uzunu jykarə dytyr*) Nə vakt mənim urəqimin jarasə sagalacakdyr. Ja rəvv. Qjərəsən, məhəvvətdən kuvətli şeş olarmy. Karanlyk qe-cələri ajdın qəstərən, insanə aj və yldyz ilə danşdırən məhəvvət dejilmi. Ja rəvv. Mən vədvəxt bir şəxsin oduya janlyv, ravadyrmə qı, axyrda myradyma çatmajym.. (*Birdən ali ilə vaşəny dytyr və vərqdən*) Yf. Nə jaman fiqir idi mənim vaşyma qəldi. (*Qah qəzinir, qah dajany dytyr*) Vəjəm, Məhəvvət ondan etrudur qı, illər ilə vəsələdiqin qəzəl fiqirlər axyrda bir dəkikənən ərzində ruç ola. Xejr, ryzqarə mən o kədər bivafa vilmirəm... Əlvəttə hər qah məhəvvət ancak mənim tərəfimdən olsa idi, mım-qun olardə qı, vü iş vaşa qəlməjə; amma mənim jəkinimdir qı, Jysifin mənə mə-

həvvəti mənimqindən az dejil, biçara Jysif mənim ycyndan nələr çəqibdur (*Fiqrə qedir*). Qjərum ja rəvv, nə vakt jarəym ilə qəruşəcəqətm. (*Fiqrə qedir*) Jysif ilə qəruşməqi hərdəm jada salıv, ruyum təzələnir... (*Fiqrə qedir*). Ah vü kədər səvr etməq olmaz. Jaxşəş vdydyr, Nazlyny çadrym, qədib Jysifə desin qı, mən onynla qəruşməq istijirəm; o vakt aşv urəqimin dərđini ona deşjərəm. Jysif insafa qəlib, işi təxirə salmaz. (*Qədib Nazlyny dəşarədan səsljir*) Nazly! aj nazly! (*Nazly daxyl olыр*).

2-ci qəliş

Xədicə— (*Nazlyny əlindən dytyv*) Nazly! Mənim dərđim qundən-qunə artyr və əzun də bilirsən qı, səvəbi nədir. Səni əzumə vasydan jayyk adam bilib, hamy qizlin olan fiqirlərimi sənə demişəm. İndi əzun vil. Byndan artəx daha dajana vilmirəm (*aglyjyr*).

Nazly— Nə var, xanym Xədicə? Nə olyvdy?. (*Xədicə aglajyr, Nazly jayyk qədib kolyndan dytyr*). De qərum, axə nə olyvdy? Qjəz jaşəny nə uçun təqursən?

Xədicə— Yf!... Sən allah, jaramy təzələmə! Tavym joxdyr, təzədən aşv sənə urəqimin dərđini dejim. Ancak... (*Istijir da-*

nəşşən, aglamax dytyv kojmyr) Ancak... səndən təvəkki edirəm qi, vü qun necə olsa, Jysifə deyərsən, mənim janьma qəlsin: belə vakt heç ələ duşməz, atam, anam, dəyən qilə qədirlər, əzləri də qec qələcəqlər. Jysifə deyərsən qi, səninlə qəlsin. Elə qi, Jysif darvazadan içəri daxil oldy. Darvazanın kəryənlə bağlarsan, ta qələn olsa xəvər etsin, onda Jysifi dal kəryəndən jola salarəx.

Nazly — Ханьм! Çok jaxşy; amma korkyram vü iş axərda aqyla, sonra Jysit uşun də, sənin uşun də xaravşylyg ola.

Xədicə — Qərunur qi, hələ uşaxsan. Məhəvvət meyvəsini dadmьjьvsan. Hər qah dadsejdin, vü səzu deməzdin. Sən elə bilirsən, vizim məhəvvətimizi heç qəs bilmir. İnandьgьm qi, vü işdən hamь xəvərdərdь.

Nazly — Dogrydy, bir neçə adam bilir və Jysif ilə sən əvvəlinci dəfə qəruşmujursən. İqi-uç dəfə olyvdy, amma qənə jaxşyrdьr qi, bir neçə vakt hələ qizlin dytasənləz.

Xədicə — (*Tərəfə*) Pərvərdiqara. Məhəvvət hissiyatь olmajan adam ilə nə muşquldur danьşmax?! (*Qədis Nazlynlə əlindən dytyr*) Nazly! İnsan hər şeyi punhan dytsa, məhəvvəti punahan dyta bilməz. Allah istərsən, mənim dərdimə əlac et!...

Nazly — (*Tərəfə*) Qələsən, atasə anasə ilə danьşdygь səhvəti aqyv dejim... (*Fiqrə qədir*).

Xədicə — (*Əlindən dytyv*) Nijə fiqrə qətdin. Joxsa bir şey bilirsən?. Hə, de, de qərum.

Nazly — Dogrysy... Jysifin tərəfindən bir şey eşitməmişəm, amma jaxşy olardь qi, vü fiqirləri javaş-javaş vəşəndən çəxardasan; çunqu necə qi, mən qəruməm, vünyn axьgь ruç olacaxdyr...

Xədicə — (*Təaccubla*) A... qəruqur, səndə xəvər çoxdyr. İndi de, qərum nə var, joxsa and olsyn vü məhəvvətimə, əzumu vürada həlaq edərdəm. (*Şej qəzir*)

Nazly — (*Ony dytyr*) Saqit ol, vü saat hamьşynlə sənə bir-və-bir dejim: dənən axşam çaj vaktь, atan və anan bağçada otyryv sənin səzunu danьşgьrdьlar.. Mən də aqacьn altьnda otyryv çaj hazьr ejlijirdim. Səzlərdən qəruqur qi, səni Jysifə vermijəcəqlər.

Xədicə — (*Təaccubla*) Məni....? Jysifə...?

Nazly — Bəli.

Xədicə — (*Tərəfə*) Pərvərdiqara. Nə aqь səzlərdir mən eşidirəm. (*Nazly tərəfə*) Səvəvini bilmədinmi?

Nazly — Səvəvi o idi qi, necə qi, atan dejirdi, Jysif qasəvdyr.

Xədicə — Sən vünyn jəkin eşidib dejirsən?

Nazlb— Lap vy kylaklagymnan. (*Kylaklarb-ny qestärir*).

Xädica— Yf! Fäläq!... (*Əjləşib uzunu əllärilä dytyr və bir az fiqirdän sonra*) İndi qi, belädir, qet vy saat Jysifi çağyr qəlsin. Heç olmasa axьrньсь dəfə onyn uzunu qerum və dərdimi ona vəjan edim, ta bir az urəqimin ody sənsun.

Nazlb— Byjyrğrsan, qedəram (*Nazlb dəşarь çьxьr*).

Xädica— (*Təq*) (*Uzunu xalka*) Pərvərdiqara! Dunjanьn işinə vax, insanь hejvan dərəcəsində dytyrlar. Məni Jysifə verməq istəməirlər ondan ətru qi, onyn pyly joxdyr... (*Fiqrə qedir*) Yf!... (*Urəqini əli ilə dytyr*) Ruzqara vax... istijirlər məhəvvəti pyl ilə ruç edələr. Qeruqur, ata və ana kьзь verəndə onyn qələsəq xəşvaxtlıgь-ny devlətdə qerurlar. Daha vyny bilmirlər qi, məhəvvət etdiqi işləri heç devlət etməz... (*Saçьny əlilə dytyv bərqdən*) Yf!... Vy vəlalə vəşьma necə fiqirlər qədir. (*Fiqrə qedir*) Jox, jox!... Byndan sonra mən daha jaşamaram... And olsyn Jysifin canьna hər qah vy iş vəşə qəlməsə, özümü həlaq edəcəqəm... (*Fiqrə qedir*) Xejr, ruzqarь mən o kədər bivafa bilmirəm qi, Jysif ilə məni ajrь sala, bir az səv

edim... indi jəkin qi, qələ (*səs qədir*) Qə-rəq qi, qələn odyr (*vaxьr Jysifi qerub vəşьny aşaga salьr*).

3-cu qəliş.

(Jysif və Xädica)

Jysif— (*Təaccübə*) Xädica! (*Javьk qedib kь-caklьjьr. Xädica vəşьny salьv savav vər-mir*) Xädica!.. Nijə danьşьmьrsan. Nə olyv sənə? Desən qerum... (*Xädica savav vər-mir*) Xädica! Sən mənim canьm, de qerum, nə uz veribdir, vəsdir, məni az incit! (*Xädica aqlьjьr*) Bircə de qerum, nə uçun aqlьjьrsan?

Xädica— Necə aqlamajьm qi, illər ilə vəslədiqim məhəvvəti ruzqar ruç etməq istijir... (*Aqlьjьr*).

Jysif— Necə?.. (*kьcaklьjьr*) Necə?. Bir də de qerum.

Xädica— Jysif! Səni and verirəm vizim məhəvvətə, koj bir az sənin kьcagьnda nəfəs almь: vəlqə vy axьr qeruşumuz oldy.

Jysif— (*Birdən ajaga dytyr*) Xädica! Sən nə sejlujursən. Fiqrin özündədirmi? Necə qi, axьr nəfəsdir? Hə, de qerum, joxsa and olsyn sənin vy zulfərinə, əzdmu vy saat həlaq edərəm! (*Əlini cibinə yzadьr*)

Xədicə — (*Jysifi bərqdən dytyə*) Aj, bircə səvr et!

Jysif — (*Kycakljbr*) De qerum, by nə səzlərdir, sən dejirsən?

Xədicə — Bircə de qerum, məni nə vakt xoş baxt edəcəqsən?

Jysif — Nazlı Xədicə. Sənin xoşbəxt olmağın kəlbə ata və anana, olar da dejirlər qi, qyja sən hələ toja hazır dejilsən.

Xədicə — Bəli, hər qah atam-anama kaldısa, iqimiz də vədbaxt olmyşx.

Jysif — Nə uçun?

Xədicə — Qəruqur, olar indi fiqirlərini dəjişiblər, məni sənə verməq istəmirlər; by xəvəri mən by qun eşidib, sənə bir adam qəndərdim qi, hamı əhvalatə sənə dejim, ta vaşyməza bir çarə kəlx.

Jysif — Axı səvəbi nədir qi,

Xədicə — Səvəbi ody qi, qyja dəjlətin joxdyr və qyja məni devlətli istijir.

Jysif — Xədicə! Bylar ara səzudur; belə səzlərə inanma! (*İrəli qəlib, Xədicəni kycaxljbr və Xədicə Jysifə gəmqin vaxır*).

Xədicə — Yf!.. Jysif, qərəq qi sənin uzunə axır vaxıymıdır (*uzunu dytyə aglajbr*).

Jysif — (*Xədicəni kycaxljbr*) Xədicə! Sən ony jəkin bilqinən qi, sən mənimdən, mən sənin; və ondan savajı niyə bir fiqir etmirsən qi, hər qah sənin özqəje mejlin

olmasa, qimin hunəridir səni verə, zira qi, şəriətə muxalif işdir.

Xədicə — Hər qah şəriətə iş qərsələr, mənim korxym joxdyr, amma... nə fajda qi... (*Aglajbr*)

Jysif — (*Tərəfə*) Byny Xədicə dogry dejir, Pərvərdiqara. Qər pyl insanın qəzlərini necə dytyr qi, şəriət də ynydylyr. Və o məhəvvəti qi, qələcəqdə iqi novcavan onynla xoşbəxt olacaxlar, nahax jərə pyç edirilər... (*Fiqrə qedir və bərqdən*) Yf!.. Yf!..

Xədicə — (*Qədis Jysifin əlindən dytyr*).. Jysif! Biz byrada çox kala bilməriq, çunqu indi anam qələ. Ancax bir səz xəvər alacağam.

Jysif — De qerum.

Xədicə — Səni and verirəm mənim sənə olan məhəvvətimə, dogrysyny də qerum, hər qah ryzqar belə bivafa oldy qi, bizi bir birimiz ilə ajırđ, onda tədbirin nədur?

Jysif — Yf!.. Sənin səzlərin mənim urəqimi dagljbr; and olsyn (*ajaga dyr və bərqdən*) bizim məhəvvətə. And olsyn by jolda təqulən qəz jəslərəma. And olsyn by zulfərə (*əli ilə qəstərir*) qi, məni qəmənd edibdir. Hər qah məksydyma çatmasam, əzumu bir dəkikədə hələq edərəm.

Xədicə— (*Əlini urağına dytvə*) Daha bir az saqit oldym (*Tərəfə*) mən byndan elə by səzləri qəzljurdum (*Jysifə*) daha mənim üçün by səzlər qifajət edər (*dəşarəbdan səs qədir*).

Jysif— (*Tələsmiş*) Mən daha qedim, qəlib bi zi byrada qəərələr, jaxşy olmaz.

Xədicə— Qədə bilərsən...

Jysif— (*Xədicənin əlini əpur*). Salamət kal. (*Dəşarəb çəxər*).

Xədicə— Xoş qəldin (*Xədicə təq*). Məhəvvət həkikət jaxşy şəjdır. Mən Jysif ilə asandlyğ ilə ajrıldym; çünqu istəmədim onun ruhyna zəhmət verim. Hər çənd o qədəndə aqlamağ istədim; amma xəjr, mən aqlasejdim, Jysifin urəqi xarəv olard; mən daha ona təv qətirə bilməzdim. Ejbı joxdyr səvr edərəm: aşqar aqlaməjəv, punhan aqlaram. (*Əjləşib uzunu dytyr*. (*Anasə içəri daxyl olыр, və Xədicəni by halda qəruv onun janəna qədir*).

4-cu qəliş

(Xədicə və Niqar)

Niqar— Xədicə, aj valam, nə üçün, belə otygıvsan? Jatırsan?

Xədicə— *Birdən kalxəv*) Jox, jatmıram... bir az jorylmyşam, dincimi alıram.

Niqar— (*Tərəfə*) Qjərəsən qənə nə olyv. Uzundən gəm dərjasəna vatmış qərunur... (*Xədicəyə*) Aj valam. Qjənə allaha şuqur, nə olyv sənə, belə pozylyvsan?

Xədicə— Heç...

Niqar— (*Javək qədib*) Ахь, de qərum, nə olyv sənə. Hər qah azarlısan, adam qəndərim həqim qəlsin.

Xədicə— (*Başy aşagəv*) Mənim həqimim sizsiniz...

Niqar— Jə'ni qim?

Xədicə— Səninlə atam...

Niqar— Mən sənin səzlərindən əsla vəş aça bilmirəm (*javək qədib əlindən dytyr*) Aj valam, bircə dərdini desən qərum. (*Tərəfə*;) kajdadır, qərmuşuq, kəzən nə dərdi olsa anasəna dejər, amma by evi jəxylməşən kəzə heç qərmədim qi, bir otyra mənimlə səhvət edə... Eh ezun vil savah—bir qun əgə qədərsən, sənin də canən kyrtarar, mənim də.

Xədicə— (*Tərəfə*) Yf...

Niqar— Heç ah-vaj eləmə: az kaləvdyr, iş duzəlibdir, bir aj çəqməz qi, tojyn olar... (*Haçy lərahət içəri doxyl olыр*).

5-ci qəliş.

(Насъ Ібраһым, Ніоғар, Хәдичә).

Насъ Ібраһым— (*Хәдичәни гәтәјин қәрус*) Қә-
нә нә вар, ана-вала отуруб қимин гејвә-
тини едирсиниз (*Хәдичә ајага дырыр*).

Ніоғар— Heç қәсин, өз дәрдимиз мәқәр аз-
дыгъмь?

Насъ Ібраһым— Nә олув, allaha şuqur. Bir
кьзын вар, оны да ву јавькда әтә верә-
сән, қедәр.

Ніоғар— Dogrydan iş nə təhər oldy? (*Хәдичә
дбшарь сьхьр*).

Насъ Ібраһым— Qışijə səz verdim. Indi qə-
rəq hazırlaşax.

Ніоғар— Јахшъ, де қәғум, јеринә јетивсәнми,
қәғәқ несә адамдыр: atasъ qimdir, ana-
sъ qimdir?

Насъ Ібраһым— Arvat, sən allah, koj qəraq,
qəpə arvatlyğyna salma. Nejinə lazıym-
dyr, qimin oglydyr, qimdir və uly vava-
sınyın adı nədir. Pyly qı, var, hamısyn-
dan jaxşdyr.

Ніоғар— Мәқәр pyly çoxdyrmy?

Насъ Ібраһым— Aj sag olmyş. Pylynatı səz
var. Malınatı səz var, mulqunəmi səz
var: hamısyn vol. Je, iç, jat. Byndan jax-
şy daha nə istijirsən. Şirvan mahalında

iqi qışı varsa, biri vdyr. Axь devlāti ko-
jy Jysifə mən niyə verirəm. Dogrydyr,
oxyjy, əli kələmlidir, amma aldyğь al-
tımьş manat məvacıvdır; onynla qulfəti-
ni necə dolandırsın. Sən indi adam
qəndər kьзын дајьсына, qəlsin tojyn tə-
dariqini qəraq (*Niğar сьхьр*).

Насъ Ібраһым— Јох, ву iş çəx jaxşь oldy.
Dogrysuny deməq, Jysif də pis oqlan de-
jil, amma nə fajda qı, az məvacıv alьr.
Mənim bir kьзымдан savaj heç qəsim
joxdyr və kьзымь да versəm, jeznəm
mənim ilə qəraq olsyn. Jeznəm də qə-
səv olsa, mənim devlätimi iqi ilin ərzin-
də jeјiv qədəcəq, amma hər qah devlätli
olsa, ву devlät kyrtaran dejil... (*Niğar
daxьl olyr*).

6-сы qəliş.

(Nіoғар, Насъ Ібраһым)

Ніоғар— Adam qəndərdim, indi aj qışı, bir iş
var qı, kьz ву işə razь olmaja, ondan
ətru qı, konşy arvatlarynyın səzunə qəgə
кьзын qonly Jysifədir.

Насъ Ібраһым— Arvat, ejıvdır, belə səzləri da-
nışma, necə qı, kьзын qonly Jysifədur.
Sən kьz anasın, sən qəraq ona nəsi-
hət edəsən və hər qah razь olmasa, de

qi, viz onun qələsəqi uçun çalyşyryk və istəyiriy qi, qələsəqdə o bir parça çərəq jiyəsi olsyn. Zamanamyz pyl zamanasydyr, ondan da savajy qışinin əsli vəjdir.

Niqar— Əzun bil, amma by iş çətin olacaxdyr.

Нась Iбраһым— Heç bir çətinliyi joxdyr; sən arvadsan, mən bilən işləri sən bilməzsən. Koj dajyşy qəlsin, o başa duşər (*Nijaz vəj içəri daxyl olur*).

7-ci qəliş.

(Нась Iбраһым və Nijaz vəj)

Nijaz bəj— Salaməlejyum.

Нась Iбраһым— Ələjyuməssəlam. Qəl qərəq, Nijaz vəj, əjləş! (*Jer qəstarir, Nijaz vəj qəliv əjləşir*).

Nijaz bəj— Xejir ola, hasy əmil!

Нась Iбраһым— İnşaallah qi, xejirdir. Xədicənin işindən ətru zəhmət vermişəm.

Nijaz bəj— Mən təəccüb edirəm sizin işinizə, nə uçun by vaktə kədər belə işi kojyrsynyz kala. Jysif, necə qi, mən eşitmişəm, işə tyl verməqinizdən narazdyr.

Нась Iбраһым— A qişi, Jysif nədir zad nədir. Kəzbə özqə adama verirəm.

Nijaz bəj— Nə dejirsiniz, mən sizin sözlərinizi başa duşə bilmirəm.

Нась Iбраһым— Nə başa duşməqi var. Kəzbə daha Jysifə vermirəm, özqə adama verirəm.

Nijaz bəj— (*Təəccübə*) Qimə?

Нась Iбраһым— Çox jaxşy adamdyr. Şirvan vəjlərindəndir, çox jaxşy mulqu-maşy var. Əzunun deməqinə qərə qefi çok qəddur.

Nijaz bəj— Нась əmil! Belə şey ejləmə: ejiv şeydir. Xalky ustunuzə quldurməjin və qərun bir oxyjyv, təvijəsi vardyrmy?

Нась Iбраһым— Əj sag olmyş, mənim nəjirnə lazımdyr; bilim oxyjyv ja jox; puly qi, var, hər şeydən jaxşydyr...

Nijaz bəj— Elə deməjin. Nə kədər puly çox olmyş olsa da, qənə Jysif ondan məsləhətdir; çünqə zamanamyz belə zamanadyr qi, indiyi mədəniyyətli və mərifətli kyllig adamlar, bizim muftə jejen vəjlərdən, əfzəldirlər; zira qi, bylaryn əlində kələm var və o kələm ilə həmişə bir parça çərəqləri var. Amma vaxyrsan bizim devlətlilərə, öz nəflərini pyla satyb, curvə-cur jollarla pyl kazanırlar və öləndən sonra olaryn təvijəsiz olan yşaklary kalan devlətin kədrini bilmirlər; çünqə asanlygilə əllərinəduşub, bir az mudətdə atadan kalan devlətin axyryna çyxyrlar... Ondən masəva, by, oxyjyv tə-

biyə alanların nəzərləri qulfətə ajr, avamların qə ajr; məsələn: mərifətli qişi heç vakt orət ustunə orət almaz; orəti əz zindəqanlığında özünə javək joldaş biliv, ony kojmaz pis qunlər çəq-sin; amma, mərifətsiz qişidən hər şey qəzləməq olar: Qəndə bir, orəti dəjər, elə qi, bir az puly artıq oldy, bir əzqəsinə də alar, axırda qəğərsən qi, biçərənin ocadı viran oldy. Belə ittifaklar azdırmy?

Насъ Ибраһым— Nijaz vəj! Nijə elə şeylər danbşyrşynb? İqi orət almaş səriətdə də var qi, və hər qah o mənim kəzəmyn ustunə orət alsa, bir saat kojmaram kəzəmy ony evində kala.

Nijaz vəj— Mən təəccüb edirəm qi, siz səriəti jaxş bilə-bilə nə uçuş səriətə vəhtan dejirsiniz.

Насъ Ибраһым— Несə?

Nijaz vəj— Ondan ətru qi, səriətimiz vuyrymyr qi, iqi ja uç orət al. Səriətdə dejilir qi, jaxş olar qi, orətin ola-ola iquncisini almıjasan. Amma elə qi, alırsan, qəğədir by sərt-şyryty qəzlujesən; ona qəğə sizin canıbyz uçuş hər qah səriətə qəğə iqi orət alsak, əsla duz dejil; zira qi, o sərt-şyryt qi, kanynda var, ony heç qəs lajəkənca jerinə jetirə vilməz.

Насъ Ибраһым— Xulasə, iş olyv-qədidur. Kəzə vermışəm; siz də qədiniz, kəza xejirdya veriniz!

Nijaz vəj— Mən xejir-dya verməqə həmişə hazıram; (*hirsli*) amma işlərinizə kəbəşmajacagam

Насъ Ибраһым— Nijaz vəj! Belə səz nə uçuş danbşyrşynb; qəruqurjəkin oqlanb qərtmujvusunuz, hər qah qərsəniz, bilərsiniz qi, mən səhv etməmişəm.

Nijaz vəj— (*Ajaga dyryr qətməqə*) Bəli, daha mən qədim.

Насъ Ибраһым— Xejir, qətmijin: mən oqlanb by qun çaja çəğərmyşam; çunqu savah qədir qi, tədariq edə; iqi həftədən sonra tojdy. Əjləşin, indi oqlanb siz də qəruv, aşna olarsynb (*dəşarədan səs qədir*).

Насъ Ибраһым— Qəğəq qi, qələn odyr (*dyrvə kəryə qədir*) A... salaməlejquş, əlejqəssəlam: Vyjryn qəğəq (*Şamdan içəri daxyl olyr*).

8-ci qəliş.

Şamdan— (*Nijaz vəj tərəfə qədis əl verir*). Salam əlejquş. (*Şamdan vəji Nijaz aəj qəruş tanıbyr və danbşymıbyv həjran kəlyr*).

Насъ Ибраһым— Əjləşiniz. Allah kojsa, nə vakt təşrif ararşynb?

Şamdan— İnşaallah bir-iki gündən sonra.

Нась Ибраһым— Вәс eşitdim qi, savah вују-гасахсьһьз.

Şamdan— Bəli, fiqrim var idi savah qədəm. Ancaх губернатор ilə bir az işim olma-да qeгә kaldım.

Нась Ибраһым— Губернатор ilə араньз варгь.

Şamdan— Несә qi. Dünən мәni çaja çагь-гьв saat on birә дәq отурув сөһвәт ет-миşiq (*Нась Ибраһым Нияз вәјә вахьв логаланьр*) Çохусу ондан етру qетмигәт qi, губернаторуьн ву qунләрдә копахльгьв olасахдыг; мәндән тәвәкки етди qi, мән дә огада олам (*Нась Ибраһым Нияз вәјә вахьв вә Нияз вәј вәşьһь вулујур*).✕

Нась Ибраһым— İnşaallah qələндән sonra мә-ним дә bir işim var, губернатордан qe-çәг, оny да duzәлдәrsiniz.

Şamdan— Çох әсәв. Ву vakta дәq bir iş ol-тујувдыг qi, мәним тәвәккими јегинә јe-тигмијә; мәним vуrаdа çох dostларьм var. Sydun predsedateli, prokyror və geјrilәri. Byларьн vасitәlәrilә neçә adamlарь kылlyга kojтуşam (*Cә'fәr çaj qetirir*).

Нась Ибраһым— Вујуруьн, çaj için!*(Mizә јавьк отурув çaj içirlәr)*.

Şamdan bәј— Bir ај vуndan mukәddәм мә-ним таһьşларьмдан biri pаdsyda duşmuş-ду; kohуm-әkravalарь bilirdilәr, мәним

divan adamlarilә dostlygым var, һаһьсь qәlib ајагьта duşdulәг qi, оny kуrtарьм. Hәkikәt әzumun дә çох јазьгьм qәldi. Bir valaca qаgьz јазьв, о saat оnyн işi-ни тәмizә çьхартдым. Xulasә, sizin devlә-тинizдән sәzum çох еtқundur; vуrаdа vәlqә таһьјасьһьз Јysif adlı bir оglan var.. m... m... (*јавашдан*). оnyн ustundә çох zәһ-мәт çәqiv muәllimliқдән өзqә јeгә tәјin еtdirdim

Нась Ибраһым— Маşaallah sizә (*fәxr edir*). Belә işlәrdә һunәг laзьмдыг (*istәqanlarь апарьв çaj qetirir*).

Şamdan— Belә adamlar ilə аşна olмагьта sәvәv qerursunuzqi, хalk да мәнә һe-р-мәт edir. Mәsәlән indi сәһәгә qedәндә kavагьта һeç olmasа, 50-јә дәq adam qәlәcәqdir.

Nijaz bәј— Bәlә...m...m... Ву мәртәвәјә çat-маk uçun vејuқ һunәг laзьмдыг.

Нась Ибраһым— Әlvәттә, әlvәттә.

Nijaz bәј— (*Tәrafә*) Amma јахсь qer vуруг.

Şamdan— (*Aјага dyryr*) Mәni daha vadьşla-јасьһьз; çunqu vaktьм јохдыг, sizinlә sөһvәt edim.

Нась ибраһым— Вәс nijә belә tez. Әјләseјdi-низ, bizimlә varavar çerәq jeјә idiq.

Şamdan— Çох мәmnуьн vә мәsryram, ancaх kьnjaz Sakarili qi, губернаторуьн јeгьnesi

dur, vü qun firəncü konsyly ilə qi, kədim dostymdyr, bağda rəst qəlib, çox-çox təvəki etdilər qi, vü qun olara qədəm.

Насъ Ибраһым— Bəli, hər qah söz verivsiniz, vacibdir.

Şamdan— (*Hazırlaşır*) Dogrysy, vü aşna-dostlar adamъ kojmyrlar qi, rahat olsun. Çox vəjuqlərin hələ qəzlərinə qəruqmurəm (*əl verir*). Xüda hafiz (*qedir və onun dəlbəncə nasъ İbraһым. Birdən qyia jadyəna karyda bir şey düşüb, qəri kajydyr*).

Şamdan— Ola qi, roçtxana vü janykdadyr.

Насъ Ибраһым— Bəli, bəli (*əzu qediv kəlmə və qagyz qətirir. Şamdan jazyr və danşyr*)

Şamdan— Elə indi jadyəna düşdü, qərəq bir tel vyram Petervyrga graf Zanvyrski məni daha qəzləməsin. (*Tel jazvə qedir*) Salamat kəly! (*Nasъ İbraһым da onun dəlbəncə*).

Nijaz bəj— (*Təq, ajaga dyryr*) Bizim kəzläryn evlərini elə belə şeylər jyxyr, a qışı gərivə vihəja adamdyr. Məni ytanıdyr qi, mənim janymda əzunu vü kədər tərif edir. Daha məni nə danşyrm... (*Fiqrə qedir*) Hejf, hejf qi, elə kəz belə adama verirlər... Qerəsən allah o adama xijanət edir qi, evində jejir, içir və əzu də bir adam olydyr; dogrydyr, ata istər qi, kəzly jaxşyr jərə versin, ta-inqi axyr-

da bir parça çərəq sahəvə olsun; amma bylardan baş məhəvvətdir, zira qi, bir orət ilə qışinin bir-birinə məhəvvəti oldy, olar heç vakt qorlyk çəqməzlər, olar bir-birinə xoş qəlməqdən ətru hər iqisi çalyşacaklar qi, zindəqanlıqlar xoş qəcsin, ta birbirindən narazə olmasynlar; o məhəvvət qi, Xədicə və Jysifdə var, necə mən bilirəm, bir xoşvəxtliqdir... (*Fiqrə qedir*) Bəlqə kəz da istəmir. Jaxşyr olar qi, əzunu mən vyraja çadyrvv, bir necə syal verəm. (*Qediv karydan səs edir*) Nazly, aj Nazly! Xədicəni vyra çadyr! (*daşyl ajlaşyr və fiqrə qedir*) (*Xədicə içəri Qəlib olyr*).

9-cu qəliş

(Xədicə və Nijaz bəj)

Xədicə— Salaməlejquм dajy!

Nijaz bəj— Əlejquмəssəlam. (*Uzunə dikkətlə vaxyr*) Nijə saralybsan? Azarlybsanmy?

Xədicə— (*Başy aşaga*) Bəli, bir az vəşym agyryjyr.

Nijaz bəj— Aj balam, mən sənin dajynam. Təvəkki edirəm, səndən bir şey xəvər alacagam, dogrysyny mənə dejəsən, heç məndən ytanma...

Xədicə— Nə vyjyracaxsəlyz, vyjyryn!

Nijaz bəj— Dogrýsyny de qerum, sən Jysifə qetməq istijirsən, ja jox?

Xədicə— (*Утаньə ваşьнь əşəgь salırvə cavav verməq istəmir*).

Nijaz bəj— Sən mənim саным, ytanma! de; çunqu iş bir təhər olyvdyr qi, qərəq mən bilim...

Xədicə— (*Javaş-javaş otyryr və tərəfə*) Ah, qerejdım pərvədiqara, mən nə vaktə dəq səvr edəcəqəm.

Nijaz bəj— (*Qedir Xədicənin janьna*). Xədicə, sən mənim саным, de!

Xədicə— Mən artыx cavav verməq istəmirəm, ancax ony vil qi, mənim Jysifə olan məhəv vətim məni, ja vizdən birimizi vədvaxt edə cəqdir, yf!..(*Urəqji qediv yzanьr. Nijaz vəj tez tez vaşьнь dytyr və tez adam çəgьrər*).

Nijaz bəj— Xədicə! Əzunu toxtat...Aj Nazly! (*Bərqdən*) Sy qətir! (*Nazly tez qəliv kəryədan vaxьv, tez qedir, sy qətirməqə*). Aqanь, ханымынь çəgьr vугa.

(*Нась İbrahim, Niqar. Nazly tez qəlirlər. Нать hejran kalьr*).

Niqar— (*Vaşьna vuyryr*). Baj anan əlsun. Qərdun hələ nə oldy?

Pərdə

✱ UÇUMCU MƏCLİS:

1-ci qəliş.

Şamdan— (*Ajag ustə*) İndi bildim qi, mən Şirvanь bir qecənin içində nə uçun atьv byraja qəldim: deşəsən, mənə elə deşirdilər : qet qəruqur xejrim var imiş. Joxsa, belə şeş olmazdy qi, mən elədim: cibim bir kəriq pylsyz qələsən belə şəhərə. Çox çətin işdir; vəli qəruqur səvəvi varmış; daha nəjimə lazьm Jysif tapdygь kullyx... (*Fiqrə*). Xulasə dunjanьn işini vilməq olmaz. Qərunur mənim alьnmda vylar hamьş jazьlvьtmьş. Neç jatanda da belə xoşvaxtlыk fiqrimə qəlməzdi. Daha vьndən artыk nə istəməli. Нась İbrahim mənə kьзынь verir. Амма gərivə kьzдыr ha, jemə, içmə, onyу camalьna vax. Kьзыn jaxşь sehizi, pyly, mulqu, əzu də nihəjətdə agьly-qamally kьzдыr və həttə нась İbrahim maxsysi mənə dedi qi, toj olandan sonra qəçub onyula bir jerdə olym. Çunqu təq bir kьзь olmağьna qə-rə istəmir qi, qəzundən yzax versin. By

mənim üçün daha də yaxşı oldy qı.. Mənim nəjim var qı, mən ony saxlıyam, Ondan savajb hasь İbrahim heç kojmaz qı, əzu dyra-dyra mən xarc edim: devləti vaşyndən aşvdyr, əzqə jəjincə jəznəsi jəjər. Ah, ah! (*Qulur*). Həkiət heç belə ittifak olmazdı qı, mənə uz veribdir; amma... (*Jovaş danışyb karıja vaxır qı, eşidən olmasın*) Amma...qəgəq (*tərəfə vaxır*) m...m... mənim by hiləmi heç qəs bilməsin. Hasь İbrahim vilsə qı, mən ona qor vırmuşam, kəzə da verməz və əlim də by kədər devlətdən çəxar. Bylar hamьsь qeçər qedər... Ancax bir şey kavağymь dytyvdyr. (*Tərəfə vaxır*). Mən by vaktə dəq Jysifin evində olyram; əzu də axşam evə qələcəqdir; onsyz da olmaz qı, by xəvəri eşitməsin ona qəgə byradan qəgəq yzag olam. Zira qı, kəzə əlindən almışam, by iş davasəz olmyjacaxdyr. Bynyn evində də əjləşib onynla dava etməq olmaz, ona qəgə qəgəqdir indi qeçub qedim bir ajrə jəgə...(*Fiqrə qedir*) Jaxşy, vəs hara qeçum?...Ah qedəgəm kəstinə, pəs...m... pyl lazьm olanda nə edim...(*Fiqrə qedir*) Zəgər joxdyr. Jazaram hasь İbrahьma qı,

evdən pyl qələnə dəq mənə min manat qəndərsin. Onda həmi kəsdin pylyny verəgəm, həm toj tədariqini qəgəgəm. Ony da jəkin bilirəm qı, hasь İbrahim verəcəqdir; Çunqu əzunu elə kələmə verməmişəm qı, verməsin; vələqə iqı min də verə...Ah. Ah!... (*qulur*). Amma dil də insanda jaxşy şey imiş. Çox adam dilin səvəbinə vədəvaxt olyr, amma mən xoşvaxt olmuşam... Yf!.. (*Urəqini əlilə dytyr*) Urəqim nə pis dəjundu!.. (*Fiqrə qedir və vaşynə əlilə dytyr.*) Ah nə ahmax-ahmax fiqirlərdi, vaşyma qəlig. Mənə qyja biri dejir qı, joldaşa xijanət elmə. Bynda nə xijanətliq var, hasь İbrahьm kəzə Jysifə verməq istəmir, mənə verir... By də jə'nı bir işdir?...Mal jijaşy bilər...Mənə indi bir aj çəgəq veribdir qı, mən by kədər devləti əlimdən çəxardьm? Vakt olar mən də ona jedirdəgəm...Xejr, ha bylar voş fiqirlərdir. By dunjanьnqь belə qəgəq olsyn: harda əlinə duşdu, ovla!.. (*Fiqrə qedir*). Daha mən şeylərimi jəgəv qedim. Həkiət istəmirəm qı, by işdən sonra Jysif ilə qəgəşum. (*Şejlərini jəgəşdyrbər*), (*karıja qedis sas edir*).Kyly, Aj Kyly!.. (*Kyly daxьl olyr*),

2-cü qəliş

(Kyly və Şamdan)

Kyly— Nə vuygyrsynyz?

Şamdan— Jysif nə vakt qələcəkdir?

Kyly— Qəgəq qi, saat jeddida.

Şamdan— By yzag oldy...Mən ony qəzləyə bilmijəcəqəm...qəgəq qədim...

Kyly— (*şəjləri qərub təaccub edir*). Ağa, ha-ra vuygyrsynyz?

Şamdan— Mən...m...m... özqə jerə qəçürəm... m...m... Byrada dolana bilmirəm.

Kyly— Nijə, allaha şuqur. Jysif agam sizin vaşmaqənyə çəjurməqə hazırdy; mən də sizin kyllgyynyza varam.

Şamdan— Byra...m...m...Dogrysy mənim m... m... uçun lajəkli jer dejil. Ajrə otax dyt-myşam, ondansavajə, byndan sonra mənim janəma qəliv qədən olacaxdyr. Nə la-zymdyr özqəjə zəhmət verim...Koçax, daha dyrma, fajton çagyr şəjləri kojym qədim.

Kyly— Ağa, dogrysy mən sizi kojmak istəmirəm, ondan ötru Jysif agam elə fiqir edər qi, mən sizi incitmişəm, ona qərə siz qədivziniz, mənim dərimə od vyrar.

Şamdan— Sən korkma, mən özüm savah qəliv onynla danəşaram...Ancax jyvənma, qet fajtona (*Kyly istər istəmər qədir*).

Şamdan— (*Şəjləri hazır edə-edə*) Axmaq oğly, mənim fiqrimdən xəbəri joxdyr, dyryv belə "usyliddin" xəvər albr. (*Əlini cibinə salbr*) Fajtona pylym joxdyr, nə etməli (*Fiqrə qədir*). Zəgər joxdyr...Kylydan 'alaram... (*Kyly daxıl olыр*).

3-cü qəliş.

Kyly— Ağa, fajton hazırdyr.

Şamdan— Səndə...m...m...bir, ja iqi avvasy pyl olarmə fajtonçija verim, mən də... m...m... juzluqdyr, ony da hər saatda xərdalamax mumqun olmyr.

Kyly— (*Tez əlini cibinə aparəb*) Var-var, hər qah istijirsiniz, çox verim.

Şamdan— M...m... Jaxşy, varənsa, bir manat ver! (*Kyly iqinci dəfə pyl çəxardəb verir*). Salamət kall! (*Kyly şəjləri qəturub qədir*. *Kyly tez kajədbə evi jəgəşdəbr*).

Kyly— (*Təq.*) By işə, mən mat kalməşam... By vaktə dəq byrada jejəsən, içəsən, indi nə oldy qi, bizim evi vəjənmədi. Jox, byrada bir iş var, qəruqur agam ilə araləg dəjəbdir. Joxsa belə olmazdz. (*Fiqrə qədir*.) Amma by da ola bilməz; çunqu mənim agam heç kəlv səndəran adam dejil və vynyn vaşna pərvanə qibi qəcə-qunduz dolanərdy. Xulasə qərəsən

nə var. İndi agam qələr, iş aşqar olar.
(*Səs qəlir*). (*Jysif acıxıb içəri daxıl olur*).

4-cu qəliş.

Jysif— Kyly! Çaj hazırdırmı? (*fiqrə qedir*).
Şamdan hələ qəlmijədirmi?

Kyly— Qəlmişdi, bir az vündən kavaq qetdi,
Jysif— Hara?

Kyly— Bilmirəm, şejlərini də qəturub qetdi.
Jysif— Necə şejlərini?

Kyly— Bəli, dedi qi, mən indi özqə jerdə kalacagam...

Jysif— Özqə jerdə?...m...m... (*Fiqrə qedir*).
Jaxş, indi anladım...m...

Kyly— Ağa, sən allah, de qərum ax, nə olyədyr.

Jysif— Heç... qet... (*Fiqrə qedir və sonra alila mizin ustunə bərqdən vyryr*) Yf... Ryzqar!...

Kyly— (*Korxub, atılyr və paraqə vəşəndan jərə duşur, paraqəni qəturub Jysifə korxa korxa, vaxa-vaxa qedir*). Mən ömrümdə vyny belə hirsli qərməmişdim.

Jysif— Zamanaja vaxırsan? (*Fiqrə qedir*).

By qun vazarda Myrad rast qəlib dejir qi, çəraq verib vəslədiqin səxs sənə xijanət edir. Syal edirəm. Necə? Cavaş verir qi, Xədicəni alıy və atası da razıdır. Mən əsla vyna inanmadım; amma

vynun vıradan qəçməqi ona dələlət edir, qərunur, Myrad mənə dejən söz dogrydgr (*Ajaga dyryv qəzinir*). Di qəl, vündən sonra joldaşa inan! Pərvərdiqara. Əzun şahıdsan qi, əlimdən nə jaxşılık qəlib ona eləmişəm, Belə oldy qi, mənim çəraqımı je-jə-jəje mənə kyjy kaza... (*Fiqir*) Pərvərdiqara! (*Bərqdən*). Yf... Yf... Hən insaf? Muruvvət?!.. (*Mizin janında oturyv vəşəni alila dytyr*) Mən daha by dunjada kalmaram. Qəer heç ravadırmı qi, illər ilə vəslədiqin qəzəl fiqirlər bir dəkikədə pyc ola. Dunja bivəfa imiş, hər işi onyn cəvru-cəfa imiş... (*Bərqdən ali ilə mizin usta vyryr*) Yf!... Yf!... (*Dyryv qəzinir*) Yf!... Xədicə!... Xədicə!... (*Ağlybr Bərqdən*) And olsyn mənim məhəvvətımə. And olsyn by qəzlərimin jəşəna qi, məhəvvət jolynda təqulur... (*Fiqrə qedir*). Jox... Jox Bir az səbr etməq (*qedir mizin janında oturyv, vəşəni əllərilə dytyr, Rəsyl daxıl olur*).

5-ci qəliş.

(Rəsyl və Jysif).

Rəsyl— Jysif! Salaməlejqu (Jysif cavaş vermür. Rəsyl qedis jəvəga) Jysif sənə nə olyədyr? Cavaş verməjir, qedis əlini çijninə kojyr) (*Bərqdən*). Jysif!

Jysif— (*Birdən əyləb Rəsyła təəccübə vaxır*
Bəli!

Rəsyl— Nə uçun belə gəm dərjasəna müvətə-
la olyəssan? Nə olyə allaha şuqur?

Jysif— (*Əlini mizə vıyrır*) Jox, qərəq elə ola
(*Rəsyl korxub, bir az yzaxlaşır*).

Rəsyl— (*Tərəfə*) Jazəgən vəşəna hava qəlib,
nədir?.. Kardaş, Jysif!.. Səjlə, qərum nə
juz veribdir?

Jysif— Hə...hə... nə olyə. Ryziqar vıvəfa im-
iş!... Yf!...

Rəsyl— (*Tərəfə*) Pərvərdiqara! Biçarəyə qərə-
sən, nə vədvaxtlıx uz veribdir qədim,
Kyludan syal edim, vəlqə bir şeş bilir.
(*Istijir qətsin, birdən Syltan və Myrad*
vərqdən danəşə-danəşə daxıl olyrlar, biri
deyir: „Belə vi insaf iş olmaz qi, edib-
dir“ (İqinci deyir): „Ədətən dəşkarəş bir
şejdir“ (Jysif uzunu dytyv otvyr).

(*Syltan, Myrad daxıl olyrlar*)

6-сь qəliş

(Syltan, Myrad, Rəsyl, Jysif).

Syltan } Salaməlejquм.
Myrad }

Rəsyl— Səs salmajəşn qərəq.

Mrrad } Nə olyədyr qi?
Syltan }

Rəsyl— Bir saatdyr qəlmışəm, mənə durust
cvaş vermir, ancaş natamam qəlmələr
deyib, hirsələnir.

Myrad— (*Syltana*) Sənə dedim.

Rəsyl— Bircə deşiniz qərəq, nə olyədyr?

Myrad— Nə olaşaxdər. Insafsəz oglyna bir əş
qərəq verib əzizləyibdir; indi Xədicəni al-
mak istəyir.

Rəsyl— Şamdan?

Syltan— Bəli, Şamdan...

Rəsyl— Tfy!...

Myrad— Belə adaməş vogaşəndan asmaşdər.

Rəsyl— Bəs elə bilirsən o papax kojyş vy-
ləjətdə qəzə biləcədyr.

Syltan } (*Hamə təəccübə Jysifə vaxırlar*) Jysif!
Myrad } danəş qərəq, nə var nə jox?
Rəsyl }

Jysif— (*Qəzə kaldərvəş vylara vaxır*). Xoş qəlib-
siniz... Əjləşin!

Myrad— Jysif, sən mənəim canəş, çox da
fiqir eləmə. O xəvər qi, mən sənə dedim
ara səzudur, vəlqə əslə də olmasən.

Jysif— Xejir, elədi qi, var çunqu hər qah og-
ry olmasa idi, byradan qəçməzdi.

Haməş— Qəçubdur?

Jysif— By çun mən qəlməmişdən qəçubdur.
(*Fiqira qedir*).

Rəsyl— Əş zaləş ogly, necə tez vəşə duşub-
dur!...

Myrad— Mən təəssüb edirəm, һасъ Івраһьма қи, велә адама кызьнь вериг.

Rəsyl— Qərunur qənə qəv vuryvdyr. (Jysif əllərilə vaşьнь dytyv, fiqrə qedir)

Myrad— İndi olan olyv, kyrtarьvdyr, mən təəssüb edirdim qi, Jysif nə əcəv onynla dostlyk rəftar edirdi və һal on qi, qişi danьşanda özunu bildirirdi.

Syltan— Byny hak dejirsən. Mən özüm də o fiqirdə idim, amma Jysifin urəqi mən-dən sьnar dejiv, sөz açmьrdьm.

Jysif— (*Ваşьнь kaldьrvь*) Həzərat. Sizin canьnyz uçun vy qunə dəq onyn hiləlerini vəşə duşməmişdim, һəтта bir neçə təqlif-ləri mənim aşqara zərərim isə də, qənə fiqir edirdim qi, vy zalyьm ogly məni özünə dost biliv, mənim ajadьmdan çətməz. Mən nə bilim qi, vy viinasaf ogly mənə vaşdan kyjy казььгатыьş. (*Fiqrə qedir*).

Rəsyl— İndi, de qəraq, axь, vy işi velə kojmak olmaz, fiqrin nədir?

Myrad } Dogrydan de qəraq, necə olacaxдыr
Syltan }

Jysif— (*Bir az fiqidən sonra*) Mənim bir öz-qə fiqrim joxdyr (*Dyryv qəzinir.*) Ancak ony biligəm qi, vy iş хejirliqlə kyrtar-тыјасахдыр. Arada bir kan olacaxдыр (*Fiqrə qedir. Gejriləri bir-dirinə təəcübлə дахьrlar*).

Myrad— (*Ajaga dyryr*) Biinsaf oglyny voga-зыьndan asasan.

Syltan— (*Ajaga dyryr*) Zalyьm oglyny bir qul-ləjə kyrvan edəsən.

Rəsyl— (*Ajaga dyryr*) Heç elə sözlər danьş-majьn (*Gejriləri Rəsyла vaхьrlar*) O sөz-lər əvəsdir... Onyn byrada heç qəsi jox-dyr; heç qəsin də onynla əlakəsi olma-şьn mənim fiqrimcə viz һər qah onyn-la bilmərrə əlakəmizi qəssəq, əzu sonra duşunub joldaşьna xijanənt etməz və ony da eşitmişəm qi, o кызь o ala bilməјəcəq-dir.

Jysif— Kьзь almamakdan mən də arxajьnam.

Myrad— A qişi, necə arxajьnsan qi, atasь-anasь razь olyv, qəvini də vy javьk vakt-da qəsiləcəqdir.

Rəsyl— İnanma.

Jysif— Mən ona qəraq dejirəm qi, o kьz ona qetməz, amma çunqu kьзь zorla verə-cəqlər, ona qəraq... m... m... Kьz özunu həlaq edəcəqdir; ancaх vy iş məni təşvi-şə salьvdyr... və ony da biligəm qi, o kьzdan sonra mən qəraq vy dunjada kalмьjam (*Tərafə*). Yf!... Allah nə jaman fiqirlədir vəşьma qəlis... (*Ваşьнь əlilə dytyr*).

Һамьсь— Sən heç daгыхма, jaman adam öz cəzasьna çatar. (*By vakt dьşarьdan kьl-*

ukal səsi qəlir, bylar qədirlər kərbəja sarb, Riza bəj, Hejdər bəj, Nəcəf bəj içəri daxıl olurlar).

7-ci qəliş

Əvvəlqilər və Riza bəj, Hejdər bəj, Nəcəf bəj).

Riza bəj— } A qışilər, by nə ahvalatdır,
Hejdər bəj— } şəhərdə danbşyrlar? (*Jysif başbny*
Nəcəf bəj— } *aşagb salbb fiqrə qedir*)

Myrad— }
Rəsyl— } Bir işdi, olyvdyr.
Syltan— }

Riza bəj— (*Jysifin janbna qedis*) Jysif! Hamby qunah sizdədir. Siz ony öz janbnyza salbb, hambyja tərif edib siniz və o da sənin xatəryna qərə mənim (*alilə qəstərir*) Hejdər vəjin, Nəcəf vəjin və gəjri mutəşəxxis adamların əziz konagby olyvdyr; amma indi vəşbnyza olmajan işləri qətirir

Hejdər bəj— Təəssübür. By nəçə ildə ony tanbyja bilmijibsiniz.

Nəcəf bəj— (*Tərəfə*). Dogry dejivlər qi, „Ətə vahma, dona vahma, içindəqi cana vah,“

Jysif— Dogry vyjyryrsunuz qi, hamby qunah məndədir (*Başbny aşagb salbr*).

Riza bəj— A qışı bilmirsiniz, şəhərdə nələr danbşyrlar. Ytanmaz ogly özünü belə kə-

ləmə verivdir qi, qyja Fətəli şahın nəvəsidir.

Hejdər— O qun də dejivlər, bir jerdə otyryv, bizim gejbətimizi edirmiş, dejirmiş: qyja vyranın vəjləri asdır və jeməq içməqi vacarmırlar.

Hamby— Qəg, sən allah!?,.

Riza bəj— Byndan da pis xəbərler eşitmişəm, ancax Jysifin xatirəsi uçun by vaktə dəq danbşmyrdım.

(*Rəsyl, Syltan, Myrad bir-birilə jəvaşdan səhvət edirlər*).

Nəcəf bəj— Təvəkkil edirəm, byndan sonra onynla həç qəsin əlakəsi olmasın, ta ony bir hala qətirəq qi, aglynın nakislojini və nacins olmagbyn özu anlasın.

Hamby— Jaxşy sözdür.

Riza bəj— Sizin canbnyz uçun indi qedis onyn biçini elə jerdən vyracagam qi, axirətə dəq jana-jana kalsın. Xulasə çox danbşmakdan bir şey olmaz, qedirsiniz qədəq.

Hamby— Bəli, vyjyrynyz (*Jysifə*) Salamət kalbın! (*Əvvəl Riza bəj, sonru gejriləri dəşarə çəxbrlar*).

Jysif— (*Təq*) Mənə nə desələr, hakdyr. Mən nə edim, nə çara kəlym. Mənim urəqim-də bir qin-qudyrət joxdyr, ona qərə öz-qəni də özüm qibi bilirəm qərə-qərə özümü cur-və-cur vəlalara qiriftar edirəm..

Ah, birca Xədica ilə qəruşub urəqimdə-
 qi dərdimi dejejdim, vələqə bir az saqit
 ola idim!... (*Fiqrə qedir*) Nə etməli? Hə?
 Nə təhər edim qi, onynla qəruşum?
 (*Fiqrə qedir*) Cəhənnəmə, nə olar-olsyn,
 bir qaqəz jazəv qəndəgəram, nə olar-ol-
 syn. (*Otyryv istajir qaqəz jazəv*).

8-ci qəliş.

(Kyly və Jysif)

Kyly— (*Içəri daxyl olыр*) Ağa, Pərzad karə
 sizi qərməq istijir.

Jysif— (*Kəlamı jərə atыр*). Kojmazlar bir az
 rahat olak, de jatыр. (*Fiqrə qedir, Kyly*
çəxməg istijir, birdən Jysif, dalınca qə-
diə).

Jysif— Pərzad karə arada qəzəndi, vü jəkin
 səzsuz olmyjacaxdыр, koj çaqəgьm, qərum
 nə dejir, a qədə Kyly; Çaqəv qəlsin!
 (*Əzu otyryv qəna qaqəz jazmag istijir*
və Pərzad daxyl olыр).

9— cy qəliş.

(Jysif və Pərzad)

Pərzad— Salaməlejquм Jysif vəj!

Jysif— (*Pərzada dikkətilə vaxəb*) əlejquм sa-
 lam, Pərzad nənə, əjləş qəgəv.

Pərzad— (*Əjləşir*) Daha nə əjləşim, iş kyrtə-
 gьv qədidir.

Jysif— (*Təaccübə*) Nə var? Nə olyv?

Pərzad— Daha nə olacax. Verivlər qədiv...

Jysif— Qimi?

Pərzad— Xədicanı...

Jysif— (*Tərəfə*) Qıjya qi, mən vilmirəm.
 (*Başənbə vulyjyr*) Qənaə koj sorryşum, qə-
 rum... (*Pərzad tərəfə*) Pərzad nənə! By nə
 xəvərdi, sən mənə verirsən?

Pərzad— Atamьn əvəhьna and olsyn, ogly-
 mьn canь uşun, belə qəlinim əlsun qi,
 verivlər qədidir.

Jysif— Axь qimə verivlər?

Pərzad— Nə bilim bir, vьgь jogyna... Dejirlər
 belə Şirvanda əvvəlimci adamdыр.

Jysif— Necə, jə'ni əvvəlimci?

Pərzad— Nə bilim, dejirlər Şirvanьn jarəbь
 onyndыр, o kədər kojyny, malь, mulqu, ma-
 şь vardыр qi, itinə də təq... Dejirlər belə
 vəjuqlər janьnda da səzu ətəun, kьbьsь
 qəsqindur. Namь dejir qi Xədica kьzyl
 mədəninə duşubdыр... Namь bir belə karə
 mənim kьzьma da açblaidi...

Jysif— (*Tərəfə*). (*Fiqrə*) Devjətli, demədim:
 „Qənaə qəp vuryəvдыр“ (*Pərzada tərəf*)
 Əqəv devlətə qəgədir, Xədica devlətə al-
 danьv qətməz.

?

Pərzad— Jysif vəj! Kadan urəqimə velə şeј demə, arvadyñ qəqu qəsilsin, arvat pyl-syz qişini sevməz, sən dogrydy, oxyjyvsan amma vallah arvad tajfasьnь tanьmьrsan, mən jaxşь tanьjьram; mənim oglymy dərdəcər elijən arvat dejilmi? A vy qəlinlərin vojnyña ip əlçum, a bylar kьgьlsьnlar.

Jysif— (*Tərafə*) Jazьх elə qəlinədən dəm vyryr (*Pərzada*) a Pərzad nənə. Qəlin-in səni qərunur çok incidir.

Pərzad— Вьј... onyn qərum şamьnь kara vojyujm. Elə qi, oglymyn vəş—altь şa-hь pyly var, vaşьna dolanьr. Elə qi, jox-dyr viçarəni jediqi çerəqi vyrnyndan qətirir... Əvəs jerə, Jysif vəj, arvat sə-zunə inanma, vaşьna çarə kьl qi, iş-şdən qeçivdir.

Jysif— Ахь nə çarə kьlьm. Hər qah kьzь mənə vermirlər. Mən quc ilə almyjaca-gam qi!? (*Tərafə*) Dilim dejir, urəqim jox.

Pərzad— Necə qi, nə çarə!... Pylyna kьzьrka-lanma, velə dya jazdьr, qitavə vaхdьr.

Jysif— (*Tərafə*) Gəribə avam - avam danьşьr. (*Parzada*) Sonra nə olsyn?

Pərzad— Heç, nə olacaq, cadьjnan oglanьn da urəqini vaqlat, kьzьn da.

Jysif— Pərzad nənə! Bylar hamьşь voş iş-dir (Dyryv qəzinir) (*Tərafə*) Çьхьv qətməz evi jьхьlмьşьn kьzь, indi də cadьvazlьх ilə məşgyl olacьjьх! (*Fiqrə qedir, Kyly içəri daxьl olыр.*)

10—cy qəliş.

(Jysif vəj; Pərzad, Kyly)

Pərzad— Əvəs jerə fiqrə—zada qətmə, vy iş çox az pyla vaşa qələr.

Kyly— Ага, Nijaz vəj sizi qərməq istijir.

Jysif— (*Təaccübə*) Nijazvəj?!...

Kyly— Bəli!

Jysif— (*Tərafə*) Pərvərdiqara, qərəsan, nə ittifak uz verədir?!... (*Mizin ustunu təmiz edir. Kylyja tərəf*) Aј qədə, oralarь jьğьşdьr, de vyjyrsyn (*Kyly dьşarь çьхьr*)

Pərzad— (*Dyryr.*) Mən də qedim, salamat kal, amma dediқimi elə, cavansan, jazьsan (*qedir*).

Jysif— (*Qitalarь duzəldir*) Sag ol! (*Nijaz vj daxьl olыр.*)

11—ci qəliş.

(Nijaz vəj və Jysif).

Nijaz vəj— Salaməlejquм, Jysif vəj!

Jysif— Xoş qəlibsiniz, əjləşin!

(*İqisi də əjləşirlər*).

Nijaz bəj— Jysif vəj! (*Jysif xəcalətdən jərə vakır*) Mən çox təəssüb edirəm qi, by vaktə dəq siz öz dost—duşməninizi tanırmьгььь... Mən byrada sizinlə açьk dənьşməgьm əvəsdir... Ymydvaram qi mən dediçimi vəşə duşəsiniz.

Jysif— (*Başb aşagb*) Bəli...

Nijaz bəj— Amma vəğьşlajььь, mən sizə nəsihət edirəm.

Jysif— Nijaz vəj! sizi başdan özümə vəjuq bilmışəm, ona qərə nə vəjygyrsynyz, mən sizin kyllgyynyzdən çьxmaram.

Nijaz bəj— Çox sag ol, əzizim! By iş sizin uçun qərəqdır dərs olsyn, adam hər bivəfa adamь çəraq verib, özünə rəfik etməz, jaxşь qi mən işi bir az yzadьь kьzьn ata—anasььn inandьrməşəm qi, Şamdan əsla lajьk dejil qi, ona kьz veriblər.

Jysif— (*Başььь kaldьььь*) Necə qi?!...

Nijaz bəj— Şirvandan ony tanıjan adam qəlib və mən hatta qagьz alməşəm: qərunur, çok nanəcib və vədəsil adamьn birimiş... byny jəkin edəndən sonra fiqirirlərini dəjişib qənə əvvəlqi fiqir də oldylar...

Jysif— (*Qədis Nijaz vəjin əlindən opur və Nijaz vəj ona xəjir—dya verir*)

Jysif
Nijaz bəj— Əvvəldən axьra dəq mənə ata jərirində olyьsynyz və təvəkki edirəm qi, mənəni vəğьşlajasььь; çunqu mənim by işimdə çox zəhmət çəqibsiniz.

Nijaz bəj— (*Ajaga dyryrlar Nijaz vəj əlini Jysifin çijninə kojьə*). Xydavəndi - aləmdən istijirəm qi əmrunuzu hər iqiniz xoşbaxtlьkə qəçirəsiniz və jaman adamьn dostlygyndan allah sizi saxlasьn. Daha mənim bir səzum joxdyr; ancak təvəkki edirəm qi, hazьrlaşьь, bir həftəyə dəq toj edəsiniz....

Jysif— (*Baş əjib*:) Çok məmnynam.

Nijaz bəj— Daha mən qədim. (*əl verir*:) Salamət kal. (*Çьxьr*).

Jysif— (*Karьja dəq dalьnca qədir*). Xoş qəldiniz. (*qələ - qələ*) Nijaz vəjin mənim vəjnymda çox hakьkə vardьr. Yf.. allah.. Nə xoş xəvərdi, mən eşitdim. Neçə qundu qəzumun jaşь təqulməqdən kyrymyşdy. Başьm fiqirdən az kalьrdь, çatlasьn... Neçə dəfə istəmişəm özümü hələq edəm... Çox şuqur, çox şuqur qi, xoşbaxtlьx qənə mənim uzumə quldu.... Zalyьm ogly, özunu gəribə pis kələmə verdi. (*Fiqir edir*). Cəzasьdьr, koj çəqsin. Ymyd varam qi byndan da pis qünə duşə... (*Fiqərə qədir*). (*Myrad tez içəri daxьl olyr*.)

12-ci qiriş.

(Myrad və Jysif.)

Myrad— Jysif! Muşdylygymy ver; iş duzalıbdır.

Jysif— (*Qula—qula*). Sən ver, mən səndən təz bilmışəm.

Myrad— Sən mənim sanьm!

Jysif— Sənin sanьn uçun.

Myrad— Hardan bildin?

Jysif— Indicə kьзып dajьsь qəlmışdi, o dedi

Myrad— Nijaz vəj?

Jysif— Bəli.

Myrad— Xəvər səndə var imiş. De qərum, nə səhvət etdi

Jysif— Səhvət çok oldy, sonra dаnьşarьx.. Xulasə, nə istəjirsən, iş kыrtarьvdьr. Bir həftədən sonra tojdy.

Myrad— (*Əlini əlinə vыryr*) Aj can. Amma o zalyьn oglyunyn асьдына qəraq bir iş edəq qi, yтandьgьndan ələ. (*By vakt Riza vəj, Hejdər vəj, Necəf vəj, Rəsyl və Syltan daxьl оlyrlar.*)

13 - cu qəliş.

Riza vəj— Sizə demədim, Myrad indi orada olacaq.

Hamь— Salamələjqum (*Jysifə və Myrada əl verirlər.*)

Hejdər— Jəkin muşdylyx almaga qəlibdir. (*Hamь qulurlər.*)

Myrad— Elə ondan ətru qəlmışdim, amma Jysif kavaxladь,

Hamь— (*Jysifə tərəf*) Necə qi?

Jysif— (*Qula—qula*) Nijaz vəj vyraja qəlmış di, o dedi.

Hamьsь— Çox jaxşь.

Jysif— Əjləşiniz! (*Hərə bir styl ustə otyryr*).

Riza vəj— Bəli, indi toja hazьrlaşmalьdьr.

Hamь— Əlvəttə, əlvəttə.

Hejdər vəj— Qeçən qecə Israfiьl vəj ilə kəstində əjləşmişdiq balkonda kьlu-kal duşub, qedib qəruquq, aşnamьz Şamdan kəstin jiyəsilə dava edir. Səhvətlərindən belə məlym oldy qi, neçə qundur kəstində jejiv içib; | indi pyl istijirlər dejir, joxdyr. Kəstin şahivь də şələsini dalyьna verib kovladь.

Hamь— Aj nə оlyvdьr!..

Necəf vəj— Hələ vьyndan da pis qun qəraqdır.

Hamь— Koj qərsun, əməlinin meyvəsidir.

Rəsyl— Dunən də vizə qəlibmiş, evdə olmamьşam.

Hamь— Hə.. hə.. qənə javьklaşmag istijir... qəruquq vaşьna dəjvidir...

Rza bəj— Hələ onun pis qunu daldadı, koj
bir toju elijəq. Dogrydan, Jysif toj nə
vaktıdır?

Jysif— İnşaallah bir həftəyə dəq.

Hamь— İnşaallah

Rza bəj— (*Myrada*) Sən allah, Myrad toj
uçun bir şeyir jaz, oxyjax.

Hejdər bəj— Həlikət, Nəcəf vəjin tojynda qi
jazmьşdьn bir eləsinə jaz qəraq.

Myrad— Həzər varьmdьr. bir jaxşь hava ilə
oxytaq olar.

Rəsyl— Јаһьndaisə, de qəraq, necə şeydir.

Hamьсь— Dogrydan bir vax qəraq.

Myrad— (*Əlini kojnyu salьь cьxardьr*): By-
dy tarьm. (*Hamь qediv onun jaһьna qa-
gьza vaxьrlar*).

Rza bəj— Bir oxy qəraq, necə şeydir.

Myrad— Hamьсьнь hələ kyrtarmamьşam.

Hejdər bəj— Zəraq joxdy, oxy qəraq, necə
şeydir.

Myrad— (*oxyjyr*)

Hamь— Baraqalla. Indi kojny hava ilə oxy-
jax.

(*Myrad kaxaxda otyryv, olar dalda;
oxyjyrlar*)

Qecə ajdьn, juxym qəlməz jatmaga,

Qul uzundən jəgьm kojmaz dadmaga haj
dadmaga

Bulbul duşub ajrь quldən cəllərə,
Necə dejim dərdimi mən ellərə, haj
ellərə

İnsan qəraq əga olsyn dilinə
Qəatirməsin heç vaxt pis səz dilənə
haj dilinə,

Jaxşь olmaz joldaşlyxda xijanət,
Dytar cəraq qəzlərini həmə vaxt haj
həmə vaxt.

Pərdə

DƏRDUMCU MƏCLİS.

(Насъ иъраһътѣн вағъасъ орталыкда бир миз, мизин қанарында қурсуләр. Вағъа каранлыхдыр. Şамдан дәли һаләтндә ләғ вағъада қазинир. Şамдан қөһнә палтарда, ваşъ аҗых корха-корха данышыр).

Şамдан—(Әтрафа ваха-ваха). Јахшы вaxт тарыб қәлмиşәм... Heç қәс мәни вурادا қөрмәз. Јысиф, Хәдичә илә һәр ахшам вурادا çай içirlәр. Ву ағасын даһында қизләниб қәләндә иқисини дә вурادا қәрәқ (*хәнциәр әлиндә*) хәнциәр илә елдурум... Кожмарам Јысиф мәним çәрәқимј әлимдән алыһн! (*Birdән diqsinir*) Baj! (*әтрафа бакыр*). Қәрәқ қи, қәлән вар. (*Bir аз fiqirdән sonra*). Јох, һеç қәс јохдыр! (*Qјedis вағъадан Јысиф olan evә вахыр*). Ах намәрд! Әлимдән devләti јахшы алдыһ, дәдәмә од вурдын. Вах, Хәдичә çыхды... сәнин војуна кырған. Дәрдндән қөр мән нә һала душмуşәм... Јох, Хәдичә dejилмиş. (*Qјezinir Bir аз fiqirdән sonra*) Pәrvәrdiqара! (*Әтрафа вахыр*.) Мән нә сәвәвә вураја қәл-

миşәм?... (*Fiqrә qedir*) Hә... һә... (*Bәrqдән*.) қәрәқ елдурам... Оларь елдурандән sonra өзуму дә елдурам... Çунқу вундан да pis қун қөрмәқ истәмирам... Вундан sonra калыб нә едәсәқәтм... Јетмәқ јох, ичмәқ јох, dost јох, ашна јох... Hәмь мәндән каçыр... Сәвәви?... (*Fiqrә*) (*Bәrqдән diqsinir*.) Vaj... қәлдиләр... (*Каçыб қизләнир. Әтрафа вахыр*.) Јох қәлән јохдыр. (*Ustunә вахыр вәәлилә...әтрафа вахыр*.) А қиşi, insafдыр қи, велә хоşвaxтыбь әлиндән верәсән... Qјәләсән, ву вағъаја од вурат, онда һәмь төқулуб қәләсәқләр. Карышыга салыб, һәмьсыһ елдурам. Yf... нә вәдвaxт oldым... (*Tez-tez diqsinib дәли мәкәмьна қәлир*) Hә... қәлир... (*Ағасын даһында қизләнир*) Koj қәлсин... отыранда... мән даһындан вашыһ қәсив, атарам (*јаваş данышыр, қыја қөзунә Јысиф қөрунур*) A... јахшы әлимә душубсән!... (*Qјыја Јысиф қәлиб отырыр, Şамдан јаваşдан хәнциәри калдырыб вурыр*) A... инди кал јерндә (*қәлиб, вахыр, қыја әлувдур*.) Mән инди нә едим, Hә... (*Ozуну итирир*) Јох... (*Bәrqдән кәшкәрыб, өзуну tamam итирир*) Mән... мән... (*Xәнциәри өз карныһа вурыв, ағасын дивинә јыхылыр*). Yf... yf... (*өлур*).

Əvvəlinci qəliş.

(Kyly əlində çyрах вағҗаја қəliб, mizin ustunu çaj iç-mədən ötru hazыр edir və gejriləri вағҗада елә қəғəғə qəzsinlər qi, qyja şamdanь qəгmurlər).

Kyly — (*Təq danьşa-danьşa mizin ustunu hazыр edir*) Xədicə Xanьm, qəгunur, Jysif vəji çox istijir. Ləp ony uşax qivi vəsləjir. Jaxşьса jatmьşdьm, qəliб dyrkyzyг, dejir qi, qet samavarь вағҗада hazыр елә, indi Jysif ага qələcəqdir, çaj içsin, dejirəm, aj ханьm, ахь nijə evdə içmir? Dejir, ona вағҗада хоş qəliг. Nə bilim, vallah: evdə Jysif ага jatanda hamьja dejir qi, dьгnаgьnьzьn ustə qəzin qi, ony dyrkyz-myjasьnьz, səhər də dyranda evdə nə qi, kyllыkçyлар var, qəгəq onyn kavаgьnda „slyş“ dyralar ta qi, o kyllыga qədə. Arvat da dejəndə vеlə olar. Mən, janь de-jirdim qi, mənim də arvadьm var. Jaxşь oldy eldu. Qəг-va-qəг kьzь, səhər dyгyв məni өгməqдənsə, iqi kapazь da vaşьma vuryrды, vyrha-vyr-ha! (*Qədiб sa-mavarь qətirir.*) Qəzumdə kaldь, bir qun otyгyв sakkalьma хьna jaxam. Qəгum, qəг-va-qəг olsyn, necə qi, oldy. O qun Jysif ага dejir qi. „Sənə arvat alaca-gam...“ Dejirəm qi, allahь sevirsən ага by figrə duşmə, ondan ötru qi, əvvəl qə-

nə sanьm vardь, arvadьn kapazьna da-janьrdьm, indi vaşьma arvat kapaz sal-sa, dişlərим kагnьma qədər. Kocась ol-sa, qənə jaxşьdь, həг dejəndə dejməq olar, amma Nazlь qivi olsa, ərinin sak-kalьnь jolan qivi, mənim qini də jolar, jox, istəmirəm... arvatsьz da jola qədərəm... (*Birdən əlindən istəqan duşub sь-nьr*) Vaj, qəгəsən allah, mən arvadь nə ejlijirəm: əlim titrijir, vaşьm titrəjir, bir ајаgьm vьrada, vьrisi qəгda... Vylarь jьgьşdьgьm (*Istəqanьn kьrьkларьnь jьgьr Nazlь əlindən şəqərdan, bir də çajniq, içəri daxьl оlyr və Kylyny qəгyв асьxlь dejir.*)

2-ci qəliş.

(Kyly və Nazlь).

Nazlь — Aj əli kyгymуş, vьny nə uçun sьn-dьгdьn?

Kyly — (*Acьxlь vaхьr*) Əlin də kyгysyn, dilin də. Mən qi, sьndьгmadьm, əzu duşdu.

Nazlь — Jalansa, uzunu murdəşir jysyn.

Kyly — Murdəşir sənin əzizlərini jysyn.

Nazlь — (*Qəliб əlindən dəstmalь аlyr və istə-qanlarь vaşьjьr silməqə, Kylyny itəlijir*) Qəг, rədd ol, ver mənə, sən qəг çəгəq qətir, qəг çəгəqi də salьv dağьda viləг-sənmi? (*Kyly асьxlь vaха-vaха qədir.*)

Kyly — Qəqun qəsilsin (*qədir*).

Nazly — İmansyz ogly ancax jatmax bilir. İş də deyəndə adamı jarytmaz. İndi mən Xədicə xanyma nə cavab verəcəyəm. (*Çajniqə sy açır*) Ah... by da bir işimiş. By qecə vaxtında bağda otyruv çaj içməyə nədir. Kəranlıxda qəz-qəzu qərmur (*Kyly tələsmiş əlində çərəq qəlir*).

3-cu qəliş.

(Kyly və Nazly)

Kyly — Tez ol, aga da, xanym da by saat qəlirlər (*Nazly tələsib nəvəqinin birini salıb səndərir*).

Nazly — Baj evin jəxyləyən. İmansyz o kədə tələsdirir qi, nəvəqini də səndərdəm.

Kyly — Санын сыхылы, вəрə dyt!

Nazly — A səni qərum jarytmyasan, sən olmasejdin məndə səndərtməzdəm, elə tələsdirirsən qi, adam vilmir, nejləsin.

Kyly — Çox danışma, tez ol, jəg, qərməsinlər. (*Tərəfə vaxır*.) Ody qəlirlər. (*Nazly tez hər şeji hazır edir, Xədicə içəri daxyl otyr, çəqilib qanarda dyryr*).

Xədicə — Aj Kyly. Qlet Jysif aganə də qi, çaj hazırdır, qəlsin. (*Otyryr*).

Nazly — Ханым, qədən salıv istəqanə da, nəvəqini də səndərdəm.

Xədicə — Nə edəq, qərunur, jazəx kocalıv, qəzləri qərmur. (*Xədicə Jysif uçun çaj təqur. Nazly qədir və o saat Jysif daxyl otyr*).

4-cu qəliş.

(Xədicə və Jysif)

Jysif — (*Qəlib əjləşir*) By qun gəzətdə oxuyv qəruməm qi, bir şəhərdə. məhəbbətdən bir ajən əzində ijirmi adam əlvədur.

Xədicə — Arvat, ja-qışi.

Jysif — 15 qışı, 5 arvat (*Çaj içir*).

Xədicə — (*Əzunə çaj təqur*) Həkiqət məhəbbət edən şeji heç bir şeji edə vilməz.

Jysif — Bynların əlməqlərinə səvəv səvirsizliqdir.

Xədicə — Jysif, demə heç, vallah, insan bir halətdə otyr qi, heç tav qərtirməqdə səvər kalmır.

Jysif — Dogrydyr, amma səni inandərgam qi hər qah vizdə səvər olmasejdi, viz də vədvaxt olmuşdyx.

Xədicə — (*Qəlib Jysifin jənynda əjləşir və əlini əlinə alır*). Sənin санын uçun elə qi, iş aşqar oldy və vildim qi, biinsaf oglyna səz veriblər, neçə dəfə istəmişəm özümü halaq edəm, qənə demişəm, koj qərdə axyrə necə olacaxdır.

Jysif— Mən də elə fiqirlər ilə özümü saxladım.

Xədicə— Hər cənd vü jolda çox qəz jaxş təqmuşəm; amma qənə allah taala hamьnь belə arzьsьnə jetirsin, necə qı, vizi.

Jysif— Xədicə! Məhəvvət həkikət jaxş şəjdir: danьsmajanь danьşdьran, çirqini qəzəl edən, korxadь urəqli edən məhəvvətdir.

Xədicə— Агьлынь да дəli...

Jysif— Bəli, o intihə dərəcəsidir (*Çaj içir və Kyly qəlidir*).

5-ci qəliş.

(Kyly, Xədicə və Jysif).

Kyly— Ağa, vallah vü Nazlь mənə qəz verir, bьşьk vermir, qəliv orada bir dava-kal-magal salьvdьr qı, heç olmyjan qivi...

Jysif— Nə istijir.

Xədicə— (*Qulə qulə*) Qərunur: istiqan-nəlvəqini sьndьr magьn ustə.

Jysif— Kyly sьndьrgьvdьr?

Kyly— Xəjг, ханьm. Istəqanь mən sьndьr mьşam, nəlvəqini o əzu.

Xədicə— Ha... ha... (*qulur*) hamьsьnь sənin ustunə atьvdьr.

Kyly— Di, qəг, sən allah! (*Nazlь içəri daxlь otyr*).

6-сы qəliş.

(Nazlь və gejriləri).

Nazlь— Ханьm, Nijaz vəj qəliv dejjir qı, əqəг çaj varsa, qəlim içim.

Xədicə— Var, de qəlsin.

Jysif— Ај кьз vü Kylyny nə uçun incidirsən?

Nazlь— Mən nejləmişəm.

Xədicə— İndi qəliv sənin əlindən şiqajət edirdi.

Kyly— Vallah ханьm, vaşьma da bir kapaz salьv, İndi də vaşьm agььjьг.

Jysif— }
Xədicə— } Ha... ha..

Nazlь— (*Kylyja*) Javaş, qəzunun iqisini də çьxardacagam.

Jysif— Jaxşь, vəsdir (*Nazlьja*) qəт, Nijaz vəjə de qəlsin. (*Nazlь qədir*).

Xədicə— (*Kylyja*) Ај Kyly, sən onyn səzunə vaхma, o cavandьr, sən koca; ona niјə koşylırsan,

Kyly— Vallah, ај ханьm. Mənim onnan işim joxdyr. Əzu də həmişə mənə sataşьr: jatьram qəliv dejjir; dyг. Dyгram dejjir: otyr. Otyryram, dejjir; dyг iş qəг; işləjirəm, dejjir: sən vacarmьrsan; işləmirəm, dejjir: tənvəlsən. Ахь, mən vaşьma nə daş sa-

lym. Dunən də qədib Niqar xanyma şiqajət elijir qi, mən plovyn kazmagəny altyndən çxarədyv jemişəm. O da vy səzə inapmьjəv agzəna qələni ona dejivdir.

Jysif— Jaxşy, vəsdir, qet! (*Qedir*)

Kyly— (*Qeda-qeda*) Nazlyny işini jaxşy xarav elədim.

7-ci qəliş.

(Nijaz vəj və gejriləri).

(*Jysif və Xədica jərlərindən dvryrlar*).

Nijaz vəj— (*Jysifa*) Gəribə ləzzət aragrsьnyz.

Jysif— Necə qi? (*Xədica çaj təqur*):

Nijaz vəj— Daha necə olacaq. Belə qecədə vy vadçanьn içində oturyv çaj içməq nəjə desən, dəjər.

Xədica— Elə də pis əjrəniədir aj dajy, evdə iqi istəqan içəndə vygada dərduunu içir (*Nijaz vəjə çaj verir*).

Jysif— Həqiqət elədir.

Nijaz vəj— Elə də qərəq olsyn. (*Fiqra*) Təzə xəvər eşidibsinizmi?

Xədica— }
Jysif— } jox, nə var?

Nijaz vəj— Şamdan dəli qlyvdyr... (*Xədica danьşmьr, təaccublə Nijaz vəjə vaxьr*).

Jysif— Jox...a!

Nijaz vəj— Sizin canьnyz uçun.

Jysif— (*Fiqra qedir*) Qim dedi?

Nijaz vəj— (*Çaj içə-içə*) Mən əzum qərdum.

Xədica— Harda?

Nijaz vəj— Dunən vazardan qəçirdim, bir də qərdum qi, biri mejdanьn ortasьnda dygyvdyr və xalk da vəşəna jьgьlyv, jəvyk qədib qəsurəm qi, bir cьndьr paltarda, uzu-qəzu torpaga vylaşmьş adamdьr, dikkətlə vaxьv qəsurəm qi, hənyz əzu... Jazьdyt qəldi. Amma koj elə vy qun-də olsyn qi, kəvahətini anlasьn.

Jysif— Jəkinimdir qi, indi vəşə duşubdur və çək də peşmandьr; elə qi, mən ony tanьmьşam, heç qəs tanьmaz. Inandьrgam sizi qi, hər qah bir də fənd vəgьljə, çox işlər qəgər.

Nijaz vəj— Jox...daha ələn jəridir qi, əlubdur. A qışı vilmirsən, vy zalьm ogly dunjanь bir-birinə necə vyrdy. (*Nazly qəlir*).

8-ci qəliş.

(Nazly və gejriləri)

Nazly— Xədica xanym, səni hasь agam çagьrg. (*Xədica qedir*).

Nijaz bəj— A qişi, mənim və hasь İbrahim-
mьn janьnda bir surə səhvət edivdir qi,
mən lap kyryjv kalmьşam.

Jysif— Haçan?

Nijaz bəj— Pəh... Qəruqur xəvəriniz joxdyr.
Kьza hələ elçi qəndərməmişdən əvvəl
hasь eşitmişdi qi, kьzь istijir, vynu bir
qun kopax çagьgьv, istəjir qi, indi vyn-
dan sөz alsьn. Mənim janьmda özünü
bir dərəcəyə çxartdь qi, özüm də mat
kaldьm.

Jysif— Jaxşь, nə dejirdi qi?

Nijaz bəj— Daha nə dəjəcəq. Dejirdi qi, belə
vasdьm, belə qəsdim, nə bilim: gubernator
nim xatьgьmь belə istijir, flən kьnjaz
məni belə kopag ejlədi, flən xan mənimlə
belə rəftar elədəi. Sizin canьnьz uçun
mən onun jerinə kьzartьşam.

Jysif— Hasь da qəruqur inanьvdьr.

Nijaz bəj— Bəs nədir. Elə qədəndən sonra
mənə dejir qi, qərdun necə hunərli og-
landьr; vyna kьzьmь vermijiv qimə verə-
cəqəm. Sonra da vü iş aşqar olandan son-
ra özü məni çagьgьv mənə dejir qi, mən
vəjuq səhv-etmişəm. A qişi təəccub ora-

sədyr qi, özü jalan dejir və öz jalanьna
da özü inanьr.

Намь— (*Qulurlar*). Hz...ha..ha...

(*Hasь İbrahim, Niqar və Xədicə da
xьl olyrlar*).

9-сү qəliş,

(*Jysif, Nijaz vəj, hasь İbrahim, Niqar və Xədicə*).

Hasь İbrahim— Qəpə nə var, qulursunuz?
(*Jysif və Nijaz vəj ajaga dyryrlar*).

Nijaz bəj— Heç...

Hasь İbrahim— Dogrydan nə var? (*Hərəsi
bir qursu ustə əjləşir*).

Nijaz bəj— Zalmь oglynun sөzünü danьsьgьx.

Niqar— Şamdanьnmь?

Jysif— Bəli:

Niqar— A vala, Xədicə, agana çaj təq, evdə
işmədi qi, qədərəm vaçqada içərəm.

Hasь İbrahim— Allahь sevərsiniz, kojyn kal-
sьn. Öz vəlasьnь allah ona verivdir. Mən
birсə Jysif vəjə təəccub edirdim qi, ona
necə aldanьv və hal-on qi, neçə vakt da
onynla dostlyk edivdir,

Nijaz bəj— Sөz odyr, hunər elə qərəq.

Jysif— Xejr, xejr... Bir hunər istəməz qi, vü aşqar şejdır, mən on il vündən mukə-dəm onynla bir jerdə oxumuşam və oxu-yan vaktə mən həkikət vünynla jejb-ic-məqim bir jerdə olubdur və bir elə itti-fak da duşmujubdur qi, mən ony əməl-li tanbjam, zira qi, oxujan zamanda zin-dəqanlyğymız uşax zindəqanlyğ qivi qeçivdir, fiqrimiz ancax oxuyaxda olub-dur; vü zalym ogly on ildən sonra qə-liv; daha mən nə bilim qi, vü nə təhər adamdır.

Насы Ибраһым— Bəli, adam tanımaq çox çə-tindir.

№ Niqar— Sənin özün də ona lap aşyğ olmuş-dyn.

№ Nijaz bəj— Mən qi, ony elə qərdum, çox adamın evini jxardə.

Хәдичә— (*Əlində istəqan, istijir Şamdan tərəfə sy təqsun, virdən ony yzanmış qə-riv, vərqdən çyğyər və istəqan əlindən vuraхьə*) Vajl.. (*By vakt gejrileri qəliv, Xədicə dyran jerdə, əlünü qəruv hatmış hejran kalərlar və Jysif vaхьə dejir*):

Jysif— Axьrda vü qunə duşməqin təviidir. Jaman dil vaşa vələdır. Xajьn və jalan-

çə bir adamın akivəti belə olur; vü za-vallьn məhv olmağna səvəv nə oldu? **Саматын ittifakь**. Belə bir ittifak ilə ja-man vucydlardan topsyz-tufənqsiz хьlas olmak, həmişə mumqundir...

Pərdə

Handwritten notes and signatures:
 A large handwritten signature, possibly "Ağ", is written across the page.
 Below it, there is a line of text: "Bu kitabın əsli..."
 Further down, there are some faint, illegible handwritten notes.

1929

519